

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 Ekim 1957 — 60 Kuruş — Cilt VIII

Sayı: 86

Tel : 27531 — Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

POLİTİKANIN İNANÇ MUHTEVASI ...	1
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :	
Nutuk ve Afyon; Demokrat Partide Çözümler, Seçim Beyannameleri; Forum'un Taraf Tutması; Ateşle Oynamıyalım; Parti Adayları; İt- halâtın Seyri ve Mal Beyanı	3-6
SEÇMENİN KÖŞESİ	7
İNCELEMELER :	
Hangi Şartlar Altında Seçimlere Giriyoruz Dr. Münici KAPANİ	8
Çağımızın Teşhisi	
Dr. Karl Mannheim	10
Plânlama Tarihçesine Müteallik Notlar V. (Halk Cumhuriyetlerinde Plânlama) ... Dr. Osman OKYAR	12
Köy Evleri — Köy Yemekleri	
HARMANDALIOĞLU	14

OKURLARIN FORUMU :

Forumdan ne Bekliyoruz (S. Nusret Anal); C.H.P. yi İtham Etmek Hevesi (Ergun Önen); Politikada İlme, Plâna, Kaliteye Doğru (Ömer Sakip); Seçimlerin Neticeleri Hakkında (Saffet Şav); Seçim Propagandalarımıza Dikkat (A. Şaban Kaya); Seçmen Vatandaşa (Sadi Sadibeyler); Siyah İnsan Düşmanlığı (Ükü Başsoy); Hem Atatürk Devrimleri, Hem Demokrasi (M. Salihoglu)

16-20

KÜLTÜR ve SANAT :

Önce Saygı **Turgut UYAR**

21

Varlık ile Soyut San'at

Michel RAGON

22

MÜZİK :

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasının Konseri

Bedii SEVİN

23

Politikânın İnanç Muhtevası

Geçen sayımızın baş yazısında bir muhalefet partisinin, seçmenin karşısına güç tercih şıkları koyduğunu izah ederek bunun isabetli bir siyasî taktik olmadığına dikkati çekmek istemiştik. Bu yazımızda aynı konunun başka bir vechesine temas etmek istiyoruz.

Meselenin bütün safahatını soğukkanlı bir şekilde mütalâa edebilmek için, âmme efkârına açıklanmış bazı noktaların aydınlanması lâzımdır. Âmme efkârının tazyikiyle

işbirliği yapma vadi veren, fakat son çıkan Seçim Kanunu ile açık bırakılan yegâne kapının, siyasî hayatımız için değil, fakat parti teşkilâtının istikbal ve gelişmesi bakımından kendisi için kâfi derecede avantajlı olmadığı kanaatine varan C.H.P., seçim arifesinde hem seçmeni, hem de işbirliği ortaklarını tam mânasıyla yüzüstü bırakmıştır.

Geçen sayımızda bunun dürüst bir hareket olup olmadığı meselesini münakaşa etmiyerek, bunun memle-

ket için ve hattâ muhalefet için faydalı bir yol olmadığı noktasında durmuşuk. C.H.P. nin halkın şimdiki iktidardan kâfi derecede nefret ettiği ve bu nefret hissiyle reyini kullandığı takdirde, bundan C.H.P. nin istifade edeceği mülâhazasıyla seçim taktiğini tanzim ettiğine işaret etmiştik. Halkın reylerinin, sırf bu hisse dayanarak, kütle halinde C.H.P. ye dönmesini teşvik edecek tarzda etrafta propaganda yapıldığı malumdur. İşbirliği müzakereleri esnasında

nihaî gayeye varabilmek için diğer partilerin C.H.P. ye tanıdıkları gayrı müsavi kontenjanın bile, "işte öteki partiler de esasen ikrar ettiler, büyük parti benim, reyini bana ver" propagandasının bir istismar vesilesi telâkki edildiği de vatandaşın dikkatinden kaçmamıştır.

1954 seçimleri neticesine göre en büyük muhalefet partisi olduğu iddiası ile, son kanun muvacehesinde, seçimlere yalnız C.H.P. nin girmesi teklifi, diğer partilere gayrı resmî bir şekilde yapılmıştır. Bunun için C.H.P. liler kesif bir propaganda faaliyetine girişmişler, bazı gazetecilere baş yazılar yazdırmışlar ve etrafa bu şayiayı yaymışlardır. Kendilerine böyle bir şeyin bahis konusu olamayacağı resmen bildirilmiş, C.H.P. arkasında bir muhalefet cephesinin kurulamayacağı hatırlatılmış, C.H.P. nin diğer partiler üzerindeki bu tazyiki durdurulmuştur. Şimdi C.H.P. nin başka bir yoldan aynı şeyi yapma çaresini aradığı müşahede edilmektedir. Bu da, İktidarı devirmek için reylerin diğer partilere değil, fakat kendisine verilmesi yolundaki propagandaya hız verilmesidir. C.H.P. bu suretle kendisini sevmiyenleri bile, lehinde rey kullanmaya teşvik için, önümüzdeki devrenin muvakkat olacağı vadini ileri sürmektedir. Bu suretle en kuvvetli parti olduğu iddiasını etrafa yayarak bu seçimlerde iktidara gelme yollarını aramaktadır.

Bu tarz seçim taktiğinin C.H.P. ye ne getireceğini seçim neticeleri daha iyi gösterecektir. Fakat biz şu kanaattayız ki, geçen seçimlerde olduğu gibi bu seçimlerde de kolay görülen yollar aslında en verimsiz yollardır. C.H.P., çıkan aday listelerinden görüldüğü gibi, bir iç istihale ile seçmen karşısına çıkmış sayılmaz. Program aynı, liderler kadrosu aynı, iktidar için fikrî hazırlık noksan; yegâne ümit, "ana muhalefet partisi" olma iddiasının bazı müte-redditlerde uyandıracağı tepkiden ibarettir. İtiraf etmeliyiz ki bu durum, demokratik gelişmemizin istikbali bakımından biraz endişe vericidir. Türkiye'nin siyasî lider kadrosu bu kadar kısır mıdır? Aradan geçen bunca sene zarfında memleketimiz, seçimde daha iyi bir istikbal için ümit uyandıracak, yeniliğe, ilerlemeye delâlet edecek genç ve taze devlet adamı kadrosu yetiştirememiş midir?

Bazı aydınların, halkda bulunması bir dereceye kadar hoş görülebilecek bir muhafazakârlıkla, aslında inanmadıkları ve beğenmedikleri, fakat kuvvetli olduğu zehabına kapıldıkları tarafa temayül etmeleri, üzerinde dikkatle durulacak bir hâdisedir.

Bu çeşit bir tutumun, yani kazanma şansı fazla olduğu tahmin edilen tarafı iltizam etmenin ve halkı buna teşvik etmenin kanaatımızca son derece sakat olan şu cepheleri vardır : Bir kere aydınlar bu tarz bir vaziyet alışla kendilerinden beklenen asıl fonksiyonu ifa edememektedirler. Bir cemiyette aydınların rolü fikrî önderlik yapmak, zor seçim şıkları karşısında halkı aydınlatmak ve onun tercihlerinin daha isabetli olmasına yardım etmektir. Bunun için icabederse, halk hissiyatına karşı gelerek, ekalliyette kalmayı da göze alabilmektedir. "Aydınlar idealist olmalıdır" sözüyle kastedilen şey de esasen bundan başka bir şey değildir. Cemiyet içinde dolayan kanaat ve temayüllere pasif bir şekilde intibak, aydınların yapmaları icabeden bir harekettir. "Aydınlar opportünist olmamalıdır!" sözüyle de bu kastedilmektedir.

Mamafih aydınlarımızdaki bu halin tarihi ve fikrî bazı sebepleri vardır. Bizde uzun müddet devam eden diktatörlük idaresi, yalnız aydınlarda değil, düşünen herkeste, nefis itimadını sarsmıştır. Aydın kimselerin ortaya çıkıp bazı tekliflerde buldukları zaman bunun hiçbir tesiri olmayacağı kanaatı etrafa yayılmıştır. Devlet kuvvetleri, şekilsiz kütle hissiyatı ve temayülü karşısında düşünen, karar veren, tercih yapan kimselerin hiçbir kıymeti olmadığı intibai bir çoklarımızda el'an yaygındır. Memleketimizde demokratik vatiye, düşünen insanlardan çıkan fikirlerin ve tekliflerin derece derece halk ve kütle arasına yayılarak benimsendiğini, bir çoklarımıza hatırlatacak kadar uzun süreli olmamıştır. Bu yüzden bizde aydın, daima kolay yolu seçmiş, manevi mes'uliyet hissiyle hareket ederek, bu mes'uliyetten doğacak fedakârlıklara katlanmaya hazır olduğunu gösterememiştir.

İşte bu tutum aynı zamanda siyasî ve içtimai hâdiselerin mahiyetini yanlış bir şekilde mütalâa etme neticesine de müncer olmaktadır. Demokrasinin özü, insan şahsiyetinin ve hür düşüncenin, herşeyin esasını teşkil ettiği kanaattır. Beşerî hâdi-

meler, tabii hâdiseler gibi insan arzu ve iradesinin haricinde doğan, gelişen ve kendisine mahsus kanuniyetleri olan hâdiseler değildir. Siyasî ve içtimai hâdiseleri, insan arzuları, temayülleri ve istekleri çerçevesinde mütalâa etmek lâzımdır. Aydınlarımızdaki yulğunluğun ve kolay sandıkları yolları seçme temayülünün en mühim sebeplerinden biri de, kendilerini içtimai hâdiselerin başı boş oluşu içinde sürüklenmeye mahkûm, tesirsiz varlıklar olarak tahayyül etmeleridir. Eğer, biz kendimizi bu şekilde mütalâa edersek, cemiyetin kör kuvvetlerinin bize tahakküm etmesine şaşmamalıyız. Fakat müstakil karar ve arzularımızı etrafa ilân eder, bunun mücadelesini yaparsak, hiç şüphe etmiyelim ki, içtimai hâdiselerin tekevvününe, gidişine ve akışına esaslı bir şekilde tesir edebiliriz.

Türkiye'de diktatörlüğü teşvik eden, dünyanın her yerinde hür cemiyet düzeninin gerçekleşmesini önliyen en mühim amil, insanların kendilerini, devlet gibi, kütle temayülü gibi, halk arzusu gibi metafizik kuvvetlerin esiri zannetmeleridir. İşte bunun içindir ki birçok içtimai tarihçiler ve filozoflar, "Maşeri şuur" terimini ortaya atan A. Compt'e'u, diktatörlük fikriyatını yapan bir kimse olarak tasvir etmişlerdir.

İçtimai hâdiseler insan iradesi dışında cereyan etmez. Son seçim taktiklerinde, kuvvetli olduğu ilân edilen partiye temayül teması işleyenler ve bu temayı etrafa yayanlar, siyasî hâdiselerin manevî muhtevası bulunduğunu unutmaktadırlar. Hâdiselere asıl yön verecek, Türk siyasî hayatına yeni kuvvetler sürececek olan unsur esasen budur. Eğer politikayı manevî muhtevası olmayan, kör ve kaba kuvvetlerin veya tarihî itiyatların şekil verdiği bir faaliyet farzederseniz, bu memlekette ne ilerleme olur, ne de bu ilerlemeye yardım edecek zinde kuvvetler meydana çıkar.

Biz herşeye rağmen şu kanaattayız ki, halkın basireti ve akli selimi, ne istediğini bilen şuurlu tercih melekeleri, iyiyi köfüden, sahteyi doğrudan ayırabilecek temyiz kabiliyeti, en isabetli yolu bulacaktır. Bu yol, yenilik ihtiyacı duyan, beğendiği ve güvendiği devlet adamlarını düşünürken, kendisi gibi düşünen milyonlarca insanın bulunduğundan emin olan vatandaşların oylarıyla bulunacaktır.

Onbeş Günün Notları

Nutuk Ve Afyon

Afyon Çimento Fabrikasının açılış töreninde Devlet Başkanı ile Başbakanın —seçim nutku olmadığı kaydıyla— irad ettikleri nutuklar birkaç bakımdan dikkati çekmektedir.

D.P. şefleri, açılış törenlerini ve burada söyleyecekleri nutukları, seçim beyannamesinden daha müessir propaganda vasıtaları olarak mütalâa etmektedirler. Bu seçimlerde de propagandanın sıklet merkezini iktisadî kalkınma ve cihazlanma, iktisadî refaha kavuşma gibi konular teşkil edecektir.

İstihsal istatistikleri, fabrika adetleri, tonajlar, metreler, artık alıştıığımız nutuk usulübu haline gelmiştir. Bugün içinde bulunduğumuz iktisadî sıkıntılar, «şurada, burada hissedilen ufak tefek geçici sıkıntılar» şeklinde tefsir edilerek, memleketin parlak bir istikballe namzet olduğu fikri telkine çalışılacaktır. Nitekim Başbakan şöyle demektedir: «Türkiye, vicdanlarımızda duyduğumuz gibi nabızlarımızda kalkınma temposunu saydığımız gibi, görülmemiş bir hızla saadet ve istikbalin yolundadır.»

Bu sözler açıkça gösteriyor ki, Türk ekonomisinin son yıllardaki gerileme temayüllerine rağmen, memlekette «süratle kalkınıyoruz» iddiasının el'an bir propaganda kıymeti bulunduğu sanılmaktadır. D.P. şeflerinin bu noktada ısrar etmekten başka, seçmenler karşısında söyleyebileceği söz kalmamıştır.

Cumhurbaşkanının hitabesinde de üzerinde durulan nokta aynıdır. Cumhurbaşkanı maziyle mukayeseler yaparken, iktisadî gelişmenin seyri hakkında mütalâada bulunurken bu derginin bilhassa savunduğu bir metoda müracaat etmiştir. Bu metod, mukayeselerin, münferit mal ve emtianın istihsal rakamlarıyla değil, millî gelir rakamlarıyla yapılmasıdır. Cumhurbaşkanı nutkunda şöyle demektedir:

«Türkiye'de 1949 da her vatandaşın millî gelirden isabet eden miktar 387 liraydı. Bu 387 lira 1954 te 631 liraya

yükselmiştir. İki yıl sonra yani 1956 da ise 868 lirayı bulmuştur.»

Şuna bilhassa işaret etmek yerinde olur ki, Cumhurbaşkanı, iktisadî gelişmemizin bir delili olarak yukarıdaki rakamları verirken, aslında her iki yıl esnasında enflasyon ve fiyat yükselişinin ne kadar şiddetli olduğunu ifade eden bir misal vermiştir. Dâima belirttiğimiz gibi, yıllar boyunca millî gelirimizdeki gerçek artışı mukayese edebilmek için, herşeyden evvel sâbit fiyatlar seviyesine indirilmiş kıymetleriyle millî gelir rakamlarını zikretmemiz lâzımdır. Türk millî geliri; sâbit fiyatlar üzerinden hesaplanır, enflasyonun tesiri ber taraf edilirse, 1953 ten bu yana gerilemiştir. Hele fert başına düşen hakikî millî gelirdeki bu gerileme daha bârizdir. Şöyle ki:

1950 de nüfus başına isabet eden hakikî gelir, İstatistik Genel Müdürlüğünün hesaplarına göre, 434 liradır. Bu rakam 1952 de 514, 1953 te 556, 1954 te 489, 1955 te 519 lira olmuştur. Yapılan bir tahmine göre, bu rakam 1956 da 510 liraya inmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanının nutku için yanlış rakam veren müşavirlerinin biraz daha titiz davranmaları çok isabetli olacaktır.

Demokrat Partide Çözümler

Hangi gazete, Demokrat Partide çözümler havadisleri verirse ertesi gün veya birkaç gün sonra yollanan tekzipler bu havadisleri takibeder. Buna mukabil bilhassa aday tesbiti işi sona erdikten sonra hızlanan istifalar, D.P. kadrolarında bu seçimlere kadar devam eden kararsız muvazenenin artık tam mânâsıyla bir çözülmeye yöneldiğini açıkça ifade etmektedir.

Çözümle ve istifalar iki sebepten dolayı hızlanmış bulunmaktadır. Birincisi, adını aday listesinde göremiyen eski

milletvekillerinin, yahut da aday tesbiti tarihine kadar aday olurum diye kendini avutarak son günlerde hayal kırıklığına uğruyan D.P. lilerin istifalarıdır. D.P. kadrolarında bu çeşit istifaların az olduğu söylenemez. Çünkü D.P. idealizmini kaybettikten, programının ve vadelerinin tam aksini yapar bir teşekkül haline geldikten sonra, ona el'an bağlı kalanlar arasında mühim bir kısmı, belki yeniden mebus olmak hevesiyle bağlarını koparmamayı tercih etmişlerdi. Artık bunun olmayacağı tahakkuk ettikten sonra, esasen bu partiye, bir idealle bağlı olmayanlar, derhal münasebetlerini kesme yoluna gitmişlerdir.

Çözülmenin ikinci mühim sebebi ise, yoklamalarda kazanan ve teşkilâtın sevdiği simaların, merkez tarafından veto edilmesini müteakip istifa yoluna gidilmesidir. Bu ise son zamanlara kadar teşkilâta kalmayı tercih eden, kendilerinin itimadını haiz kimseleri Meclîse göndererek, belki de partiyi ıslah edecek yahut kendi seslerini duyuracak kimseleri seçme imkânlarının hâlâ ellerinde bulunduğunu sananların, uğradıkları hayal sukutu karşısında verdikleri karardan ileri gelmektedir. Bu istifalar da göstermiştir ki, D.P. nin ıslah edilmesi boş bir hayaldir. Nefisleri ile uzun müddet mücadele ederek, bu kadar yıl emek verdikleri bir teşekkülden ayrılamayanlar, bardağı taşıran son damlalar yüzünden başka çıkar yol bulamamaktadırlar.

İstifaların birinci nev'i, D.P. ye tamamen menfaat bağları ile bağlı olanların, ortaklık bittikten sonra buradan ayrılmalarından ibarettir. Bu fırsatçı ve oportünistlere diğer partiler de yüz vermemelidirler. Hele D.P. den ayrılanların çok defa kendilerine melce aradığı Hürriyet Partisi bu gibilere kapılarını kapamalıdır.

D.P. içinde kalıp bu seçimlerde daha iyi ve tatminkâr temsilciler seçmek için mücadele eden, yeni elemanlarla partiyi canlandırmak ümidini besleyen, fakat sonunda hüsrana uğruyarak, bağı koparanlar bundan müstesnadır. Bu kimselere, 1945 yılında D.P. nin benimsediği hedefleri tahakkuk ettirmek, bunlara sahip çıkmak üzere kurulmuş olan Hürriyet Partisi anlayış ve sempati göserebilir. Diğerleri fırsat ve menfaat düşkünlüğünün müeyyidesini şahıslarında görmeli, âmme hayatımızda yer almış olan teşekküller tarafından, kendi yalnızlıklarına terkedilmelidirler.

Seçim Beyannameleri

Partiler arasında şimdiye kadar seçim beyannamesi neşreden yegâne parti C.H.P. olmuştur. Hürriyet Partisi ve C.M.P. nin beyannamelerinin de hazır olduğu bildirilmektedir. Demokrat Partiye gelince, 1954 seçimlerinde olduğu gibi, bu seçimde de beyanname neşretmeyecek, geçmişte yaptıklarını misal göstererek istikbal hakkında seçmene yapabileceği vaadlerin ne olabileceğini anlatmaya çalışacaktır.

Demokrat Parti, 1954 te başarı sağlıyan bir usulü bu seçimlere de tatbik edeceğini sanmaktadır. Oysa ki son üç buçuk yıldır çok şeyler değişmiştir. D. P. nin mazide yaptıkları, önümüzdeki devre için hiç de iyi bir propaganda ve silesi teşkil etmeyecektir. D.P. önümüzdeki devre için hiçbir şey vadetmemek suretiyle, vatandaşın bu sefer de açık çek istemektedir. Vatandaşın bu defa da kendisine böyle bir açık çek yazacağı her zamankinden çok şüphelidir. D.P. bu suretle şartların çok değiştiğini idrak etmemekte, kendini yeni şartlara uyduracak şekilde bir mücadele taktiği kabul etmek lüzumunu duymamaktadır.

C.H.P. nin yayınladığı seçim beyannamesine gelince, vatandaşın bugün arzuladığı, âmme hayatımızda tartışma konusu olan her konunun burada yer aldığı müşahede edilmektedir. Bütün rejim meseleleri (İnsan hakları, anayasa mahkemesi, çift meclis, tarafsız idare, adliye, üniversite muhtariyeti, basın hürriyeti, radyo, v.s. v.s.) teker teker zikredilmektedir. Seçim sisteminin nisbî temsil esasına dayandırılacağı, isbat hakkı, nüfuz suiistimali, mebus maçları gibi hususlar da yer almıştır.

İktisadî kısımda, kalkınmanın bir plân ve program dahilinde, adalet esaslarına göre yürütülmesine çalışıldığı, başlanmış işlerin tamamlanacağı, enflasyon durdurularak, millî korunmanın kaldırılacağı, dış ticaretin tıkanıklıktan kurtarılacağı, yedek parça ihtiyaçlarının karşılanacağı, dış piyasadaki itibarımızın düzeltilmesi gibi, çok güzel şeyler bir bir sayılmaktadır.

Diğer taraftan köyün, su, okul, yol, mesken ihtiyaçlarının giderileceği, her köylünün bir ev sahibi olmasına çalışılacağı, bu arada küçük köylülerin borçlarının affedilerek, diğerlerinin taksitide bağlanacağı vâdedilmektedir. Bundan başka hayvanlar vergisinin kaldı-

rılacağı, gelir vergisinde asgarî geçim haddinin yükseltilerek, dar gelirlilerden daha az vergi alınacağı, köylünün malının daha değer fiyatına satılması için, ziraî malların fiyatlarında (köylünün emeğini mükâfatlandırarak fiyatlarına önem verileceği) düsturu takip edilecektir. (Parantez içindeki bu son noktadan ne kastedildiğini anlamadığımızı itiraf edelim.)

İçtimai hizmetler bahsinde ise, işçi ücretlerinin yükseltileceği, işçi sigortalarının teşmil edileceği, yalnız köylünün değil şehirlinin de birer eve sahip olması için bir mesken inşası politikasının takip edileceği zikredilmektedir.

Hulâsa memnun edecek ne kadar şey akla gelirse, devlet masraflarını artıracak, halkın arzuladığı hizmetleri ne kadar genişletmek mümkün ise, o nisbette geniş vaadler yapılmaktadır. Köylü borçlarının affedilmesi, hayvanlar vergisinin kaldırılması gibi devlet varidatını ve âmme müesseselerinin malî kaynaklarını kısacak birçok şeyler cömertçe vaadedilmektedir.

C.H.P. bir seçim beyannamesinde za ruri olarak umumî bir şekilde zikredilmek mecburiyetinde olan birçok hedefi ardı ardına sıralamıştır. Beyannameyi baştan sonuna kadar okuyanlar, zikredilmesi unutulmuş çok az şeye rastlayacaklardır. C.H.P., muhtelif meseleleri ve umumî hedefleri müşahhas bir şekilde ve daha teferruatlı olarak düşünme ve formüle etme imkânını bulamadığı veya nedense bu yola gitmediği için, yapılan bu vaadlerin, beyannameyi okuyucularda bir ihtiyatlı olma arzusu uyandırması beklenebilir. Bu geniş arzu ve hedeflerin, nasıl tahakkuk ettirileceği hususuna dair bir işaret bulunmadığı için, beyanname, İngilizlerin tâbiriyle, «iyilik taraftarı, kötülük aleyhtarı olma» gibi bir vasıfla sıfatlandırılabilir. C.H.P. nin önümüzdeki devre esnasında bu geniş ve cömert vaadler üzerinde daha hesaplı, daha müşahhas düşünme ve teferruata inme fırsatı bulacağını ümit ederiz.

Forum'un Taraf Tutması

Seçim, dört yıl boyunca hâdiseleri düşünen, münakaşa eden, delilleri, iddiaları ölçen, tartan vatandaşların, «iyi» yahut «kötü» diye nihai hükmü verdiği bir karar anıdır. Bu ânda her vatandaş karar vermek durumundadır.

Karşısına çıkarılan çeşitli yollar hakkında ak veya kara diye hüküm verecektir. Siyasî tercih bu demektir. Bu tercihte ilmi bir mahiyet mevcut değildir.

FORUM'da yazı yazanlar da her vatandaş gibi seçim arifesinde siyasî bir tercih yapmışlardır. FORUM yazarlarının ekserisinin kanaati imzasız yazılar halinde yayınlanır. Ekserisi taraftan benimsenen siyasî kanaatler, FORUM'un görüşü olarak herkesin tartışmasına arz edilir. İşte geçen sayımız hakkındaki okur mektuplarından bir kısmını yayınlıyoruz. Bu mektuplarda okurlarımızın bizim düşünce ve tercihlerimizden derece derece nasıl ayrıldıklarını herkes görme imkânına sahip olacaktır.

Biz, FORUM'u yayınlamaya başladığımız 1954 yılı başından itibaren, seçim konusunda vaziyet aldık. 1954 Mayısındaki seçimlerde de C.H.P. nin tutumunu tenkid ettik. C.H.P. nin memleketin arzuladığı tarzda bir muhalefet fonksiyonunu göremediğini, memleketin içinde bulunduğu ana dâvaları kavrayarak, bunlara göre iç bünyesinde istihaleler geçiremediğini, işi çığırından çıkaran iktidarın karşısına dikilme yolları bulamadığını iddia ettik. Çıktığımız tarihten bu güne kadar savunduğumuz tutum hiçbir surette değişmemiştir. Bugünkü tutumumuzu son zamanlarda bâzı arkadaşlarımızın Hürriyet Partisine girmesiyle izaha kalkmak doğru olmaz.

Okurlarımızdan biri C.H.P. nin mâzide kötü işler kadar iyi işler yaptığına da temas ederek, mâziden kalan tortular arasında bunların da bulunması gerektiğini söylüyor. Bu, şüphesiz doğrudur. Biz C.H.P. yi külliyan mahkûm eder bir iddiada bulunmadık. Söylemek istediğimiz tek şey, bugün memlekete hâkim olan güvensizlik buhranı içinde, bugün söylediklerinin tam zıddını mazide defaatle yapmış bir parti ve zümreye, sâdik taraftarları ne kadar candan inansa da, buna memleketin büyük çoğunluğunun (haklı veya haksız) el'an inanmayacağıdır.

C.H.P. ye karşı duyulan bu şüphenin evham ve vesvese olduğunu istediğimiz kadar iddia edelim. Türk halkının bu kadar muhafazakâr olmadığını türlü delillerle isbata çalışalım, geniş kütlelerde duyulan bu şüphenin varlığını kolay kolay ortadan kaldıramayız. Seçmenleri bakımından en az muhafazakâr sayılan Amerika'da bile, halkın şüphesini silmek kolay olma-

maktadır. 1930 yılları başında Cumhuriyetçi Partinin Amerika'da buhran ve işsizlik yaratan parti olduğu fikri okadar yayılmıştır ki, Cumhuriyetçi Parti, bununla tam çeyrek asra yakın bir zaman mücadele etmiştir. Daha dün idarî, siyasî, fikrî her çeşit basıkya tevessül etmiş insanların bugün seçmen karşısına çıkıp kendilerini en halis liberaller olarak takdim etmeleri, haklı veya haksız çok az insana güven telkin eder. Bizim belirtmek istediğimiz birinci nokta budur.

C. H. Partisine gönül vermiş kimselere madalyanın ters yüzünü hatırlatmak hedefini güden yazılarımıza itiraz eden diğer bir okuyucumuz, Hürriyet Partisi ve C.M.P. yi seçimlere girerek reyleri dağıtmakla itham ediyor. Mektubunun başka bir yerinde de C.H.P. nin tek başına seçime girme teklifinde bulunmadığını söylüyor. Bu itham ve iddia arasındaki tenakuz meydandır. Zaten C.H.P. yi efkârı umumiyeye nazarında kaçamaklı harekete mecbur eden şey de, bir taraftan diğer partilerin mevcudiyetine ve bilhassa Hürriyet Partisinin ciddi muhalefet inhisarının C.H.P. nin elinden alınmış olmasını hoş görmeyişi, diğer taraftan işbirliği fikrinin mânevî tazyiki altında buna karşı açıkça cephe alamayışı, dolambaçlı yolları tercih zorunda kalışdır. İşbirliği müzakerelerinin ve işbirliğinden sonraki safahatın tahlili bize bunu açıkça göstermektedir.

Diğer bir okurumuz, karar verme zamanı olan seçim ânında bile FORUM yazarlarının ekserisinin verdiği kararı ve yaptığı tercihi, FORUM'un şimdiye kadarki taraf tutmama arzusu ile kaabili telif görmüyor. New York Times misâlini kâfi bulmuyarak, «meselâ Economist gibi yapmalıydınız» diyor. Biz notumuzda bir tek misal zikretmekle iktifa etmiştik. Aklımızda Economist misali de vardı. Bunu da tıpkı New York Times gibi zikredebilirdik. Çünkü Economist de liberal parti fikirlerine yakın bir organ olarak başladığı halde son yıllarda, gerek seçim esnasında, gerekse seçim sonunda daima muhafazakâr partiyi desteklemiştir. Fakat bu demek değildir ki, muhafazakâr partinin her icraatını tasvip etmiştir. Bilakis zaman zaman en şiddetli bir şekilde muhafazakâr parti tenkid edilmiştir. Bütün mesele, entellektüel seviye, dürüst haber verme ve muhakeme standartlarından ayrılmıyarak, tenkidci melekelerin zinde tutulmasıdır. Biz o ka-

naatleyiz ki, FORUM siyasî meselelerimiz karşısında korkak, mütereddit ve kararsız olmadığını gösterdiği zaman, bâzı şeylere kuvvetle inandığını okurlarına haber verdiği zaman bu standartlardan ayrılmamaktadır.

FORUM, inandıklarını cesaretle savunmak, herkesi görüşlerini tartışmaya teşvik etmek, diğer partilerin müminlerini düşünmeye dâvet etmek suretiyle, siyasî mücadelede verimli bir yol açtığına kâmidir. Bundan mizacına göre gücenenler, almanlar çıkabilir. Fakat bugün Türkiye'de «süte süt, katrana katran demek» cesaretini gösteremeliyiz.

Hürriyet Partisinin faaliyeti ile FORUM'da yazılanlar arasında bir benzerlik müşahede ediliyor, ikisi arasında bâzı okurlarımız muvazilik seziyorlarsa, FORUM'un prensip olarak hiç kimsese benzememek gibi bir iddiası yoktur. FORUM'un dört yıldır savunduğu fikirler ortadadır. Yazılarımızda bu istikametten ayrılan bir hal yoktur. Bir siyasî teşekkül de bizim inandığımız ve benimsediğimiz hedefleri benimsemişse, bizim mutlaka herkesten ayrı olmak endişesiyle kendimizi başka türlü düşünmeye icbar etmemiz beklenebilir.

Ateşle Oynamıyalım

Seçim sathı mailine girdiğimiz gündenberi en ciddi gazetelerimizde sık sık görülen bir haber, D.P. iktidara geçtikten sonra duymaya başladığımız endişeyi büsbütün artırmaktadır. Bu haberler, D.P. nin seçim dolayısıyla din propagandasını yeniden şiddetlendirdiğini ve alenî bir hale getirdiğini göstermektedir. İktidar bu propagandayı sadece kendi mensuplarının sözlerine inhisar ettirmeyip, aynı zamanda en pahalı cins kâğıt üzerine bastırıldığı broşürler şeklinde dağıtmaktan çekinmemektedir. D.P. adayları köy köy dolaşıp, C. H. P. devrinde milletin dinsiz, imansız bırakıldığını açıkça ilân ederken, câmi resimleriyle süslü broşürler, Demokrat hükümeti «din koruyucusu» olarak tanıtmakta, bunu başka hiçbir idarenin yapamayacağını haber vermektedir.

Bu hareketlerin vicdan ve toplanma hürriyetleri kanununa aykırı olduğunu elbette iktidar da bilmektedir. Ancak böyle bir propagandanın sadece bir «kanunu ihlâl» den ileri gitmeyeceğini kimse iddia edemez. Bunun neticeleri bir seçim devresinden çok daha son-

ra meydana çıkmakta, iman ve inancıları kötüye kullanılan kütlelerin huzursuzluğu vahim tezahürlere yol açmaktadır. Nitekim 1950 den sonra bu propagandanın tepkileri birçok nahış hâdiseye kendini göstermiş ve hükümet «Millî Selâmet Kanunu» nu çıkarmak zorunda kalmıştır. Atatürk heykellerine fiilî tecavüzden tutunuz da köylerde cahil imamların resmî ilkokulları hiçe sayarak, çocuklara eski harflerle Kur'ân dersi öğretmesine kadar, millî bünyemizi sarsan, inkılabları tehlikeye düşüren, cehalet ve geriliğin tohumlarını durmadan eken bu hareketler, silinmesi pek zor izler bırakmaktadır.

Halktan oy alabilmek için dağarcığında bir bu madde kalmış olduğunu hisseden Demokrat Partiyi, bu tutumun müstakbel neticelerinden sorumlu tutacağımızı düşünmek kâfi değildir. Demokrat Parti son çıkardığı kanunlarla, memleketimizde demokrasi ve hürriyet rejiminin yerleşmesini ancak geciktirmiş, kendini yıpratmıştır. Fakat lâikliğe aykırı hareketleri, halkın dinî hislerini istismarı, ateşle oynamaktan daha kötü ve tehlikeli olabilir. Bu sebeple, gerek idarî makamların gerek aydınların ve basının derhal mukabil bir kampanya açarak bu propagandayı yapanları teşhir etmeleri aynı zamanda halka, inancının istismar edilmekte olduğunu ısrarla belirtmeleri millî bir vazife haline gelmiştir.

Parti Adayları

Partilerin milletvekili adayları 7 Ekim tarihinde Yüksek Seçim Kuruluna tevdi edilmiştir. Adayların yaşlarına, tahsil derecelerine, siyasî tecrübelerine ve mazilerine dair fazla bir bilgiye sahip değiliz. Yalnızca, C.H.P. ile Hürriyet Partisi adaylarına ait olmak üzere bir meslekî ayırma yapılmıştır.

C.H.P. listelerinde 1950 den evvelki devre ait birçok bakan ve mebus isimlerine, 1946 danberi üstüste seçim kaybeden birçok adaya rastlanmaktadır. Mühim şehirlerimizin listeleri başında partinin senbolü halinde bulunan yaşlı liderler yer almaktadır.

C.H.P. listesinin meslekî terekübünün şu şekilde olduğu bildirilmektedir: Adayların 211 inin hukukçu, 50 sinin doktor, 30 unun gazeteci, 6 sinin eczası, 20 sinin sanayici, 9 unun işçi, 9 unun ziraatçı, 21 inin idareci, 18 inin

maarifçi, 36 sınıf mühendis, 12 sınıf iktisatçı, 10 unun maliyeci, 58 sınıf tüccar ve 57 sınıf çiftçi olduğu görülmektedir.

Hürriyet Partisinin aday listesi ise şu şekildedir: Bu listede, 11 doçent ve profesör, 137 hukukçu, 43 doktor, 23 gazeteci, 21 yüksek mühendis, 18 marifçi, 6 general, 2 amiral, 10 subay, 80 ziraatçı, 25 iktisatçı, 14 belediye başkanı ve üyesi, 15 işçi ve şoför, 10 eczacı ve kimyager, 3 veteriner, 92 esnaf, tüccar, 5 fabrikatör ve 15 çeşitli meslek erbabı yer almış bulunmaktadır.

Her iki aday listesinin meslekî bölünme bakımından müşterek hususiyeti, doktor, mühendis ve avukat gibi serbest meslek mensuplarının kabarık bir yekûn tutmasıdır. Hürriyet Partisi aday listesinde, tasnifte kabul edilen farklı kıstasların tesiri bir kenara bırakılacak olursa, meslekî temsil bakımından daha muvazeneli bir dağılıma hali müşahede edilmektedir. C.H.P. listesinde mühendis ve gazeteci adedi Hür. Partisinininkine nisbetle biraz fazladır. Diğer taraftan Hürriyet Partisi listesinde işçi, esnaf ve çiftçi adedi daha fazladır. C. H. P. listesinde fabrikatör adedinin daha kabarık olduğu göze çarpmaktadır. Bu hâdise de gösteriyor ki, Hürriyet Partisi gerek ideolojisi, gerekse şimdiye kadarki tutumu ve yayınlarıyla ifade etmeye çalıştığı gibi, halkın alt tabakalarının temsiline önem vermektedir. Biz bunu aday listelerinin bünyesinde de müşahede etmek imkânını bulmaktayız.

Aday listelerinin, yaş, siyasî mâzi, tahsil v.s. gibi hususlarda da arzettiği özellikleri tahlil etmek çok faydalı olacaktır. Fakat şimdilik elimizdeki malûmat ancak umumî intibalarla yetinmemizi zarurî kılacak mahiyettedir.

İthalâtın Seyri ve Mal Buhranları

IKA Ajansının ikinci üç aylık iktisadî raporunda muhtelif maddelerden 1951 - 1956 müddetinde ithal edilen yıllık vasatî miktarların 1956 senesindeki ithalat miktarlarıyla mukayese edildiği enteresan bir cetvel vardır. Bu cetvelden piyasada darlığı şiddetle hissedilen malları meydana çıkarmak mümkündür. Mallar tevziye tâbi

olup olmadıklarına göre sıralanmışlardır. Cetvel iki kısma ayrılmıştır: 1956 zarfında ithal edilen miktarları vasatinin altında bulunan mallar ve bu vasatinin üzerinde bulunan mallar.

Bu iki kısımdaki başlıca maddeleri ayrı ayrı gözden geçirelim: İthal vasatîsi ;ok düşük olan mallar meyânında başlıcaları şunlardır: 1) Merinos ve şeyyot; 1956 da ithal edilen miktarı 966 tondur. Halbuki mevzuubahis devrede ithal vasatîsi 4600 ton idi. Şu halde 1956 ithalâtı normal ithalâtın ancak %21 idir. 2) Kakao; 1951-56 zarfında vasatî ithalât 783 ton olduğu halde 1956 ithalâtı 147 tondur (Normal ithalâtın ancak %19 u). 3) Matbaa kâğıdı, vasatî ithalât 15200 ton iken 1956 ithalâtı 3836 tondur (Normalin %25 i). 4) Çuval; vasatî ithalât 2100 ton iken 1956 ithalâtı 1200 tondur (Normalin %57 si). 5) Pencere camları; vasatî yıllık ithalât 23000 ton iken 1956 ithalâtı 10.000 ton civarındadır (Normalin %43 ü). 6) İnşaat demiri; vasatî yıllık ithalât 93.000 ton iken 1956 ithalâtı 40.000 tondur (Normalin %43 ü). 7) Traktör yedek parçaları; vasatî ithalât 1500 ton iken 1956 ithalâtı 980 tondur (Normalin %65 i). 8) Kauçuk; vasatî ithalât 4800 ton iken 1956 ithalâtı 220 tondur (Normalin %4 ü). 9) Kamyonlar; vasatî ithalât 4700 adet iken, 1956 da ithalât 1900 adet olmuştur (Normalin %40 ı).

Yukarıdaki nispetler, mevzuubahis

mühim ithal maddelerinden ithal edilen miktarların 1956 senesinde çok ehemmiyetli şekilde düştüğünü göstermektedir. Hammadde, yedek parça ve istihlak malı sıkıntısı menşeleri açıktır.

Buna mukabil, 1956 senesinde ithal edilen miktarın ithalât vasatîsinin üzerinde olduğu maddeler vardır. Bu meydana çay bulunmaktadır. İthal vasatîsi 2250 ton iken 1956 ithalâtı 2700 ton olmuştur. Buna rağmen memleketin çay sıkıntısı çekmesi çok mânidardır. Bu sıkıntı enflasyonun tipik tezahürlerinden biridir. Bir yandan kahve yokluğu, çay istihlakını arttırmıştır, diğer yandan piyasada işirâ gücünün durmadan çoğaltılması ve müstehlîki stok yapmaya sevkeden psikolojik âmillerin mevduiyeti mübayaaları fevkalâde yükseltmiş ve çay buhranı meydana gelmiştir.

Tevziye tâbi olan iç ve dış lâstiklerden ithal edilen miktarın da arttığı müşahede edilmektedir. İthal vasatîsi 6200 ton iken 1956 da ithal edilen miktar 9800 ton olmuştur. Buna rağmen, mâlûm olduğu üzere, lâstik sıkıntısı çok büyüktür. Bu husus, tevzi aksaklıklarından ileri geldiği gibi, enflasyonun meydana getirdiği psikolojinin neticesidir. Demir çivi ve nal çivisi bakımından aynı durum mevcuttur. 1956 da ithalât tesbit edilen miktarlar vasatîsinin üzerinde olduğu halde, bu maddeler bakımından sıkıntı mevcuttur.

75.000 Liralık TEMMUZ Keşidesinden sonra

70.000 Liralık EYLÜL Keşidesi

75.000 Liralık EKİM Keşidesi

175.000 Liralık ARALIK Keşidesi

Çiftehavuzlar'da APARTMAN DAİRELERİ ARSA'lar. zengin PARA İkramiyeleri

Her (150) Liraya bir kur'a

EMNİYET SANDIĞI

İktidar Yolu Bu Olmamalıdır

Hayri ALPAR

Demokrat Parti iktidarının altın ayında idi. Ceza Kanununda mühim bazı değişiklikler yapılacağı haber almıştık. Bu değişikliklerin basına ait hükümlere de sırayet edeceği söyleniyordu. Basın hak ve hürriyetleriyle rejim meselelerini titizlikle savunan Gazeteciler Cemiyeti, bu tasarı ile yakından ilgilenmişti. Öyle ya, daha altı ay önce, basına oldukça hürriyet getiren yeni bir kanun çıkmıştı. Kısa zamanda dönüş için hiçbir sebep göremiyorduk. Dahil bulunduğumuz idare heyeti, tasarını tarafsız hukukçulardan mürekkep bir komisyona inceletti. Basın ve fikir hürriyetini kısıcı hükümleri gösteren rapor hazırlandı. Bu raporun savunulması bize düşüyordu.

O zamanki hükümet erkânı ile temas ettik. Durumu izah ettik. Basın Kanununun çıkarılışında büyük yardımını gördüğümüz Cumhurbaşkanını Celâl Bayar'ı da ziyaret ederek meseleyi anlattık. Sorumlu hükümet erkânı bize, bu tasarının hazırlanmasını gerektiren sebepleri açıkladı. Bizzat sayın Bayar, bazı müracaatlardan bahsederek durumun ciddiliği üzerinde durdu ve yeni hükümlerin basınla en küçük bir ilgisi bulunmadığı yolunda teminat üstüne teminat verildi. Bize anlatılanlar, gerçekten mühimdi.

İktidar değişikliğinden ümide düşen bazı kötü niyetliler, yer yer irticaı uyandırıcı hareketlere girişmişler. Ezanın arapçaya çevrilmesi onları büsbütün aşırı isteklere götürmüştü. Hilâfetin ilânı için müracaatlar bile yapıyorlardı. Bu hal, kökü dışarıdan gelen bazı bozguncu emeller peşinde koşanları da harekete getirmişti. Memleketin bütünlüğünü ve inkılapları koruma sorumluluğunu taşıyan hükümet, yetersiz kanun hükümlerini takviye maksadıyla bu tasarını hazırlamak mecburiyetinde kalmıştı.

Memleketini seven, inkılaplarımızın ve milli bütünlüğümüzün korunmasını isteyen hangi memleket çocuğu, bozgunluğa karşı gerekli tedbirlerin alınmasını istemezdi? Atatürk'ün heykellerine yapılan tecavüzler, eserlerine de çevrilmişti. Hepimizin bu kıpırdanışı, büyük bir hassasiyetle önleme gayretini göstermemiz vatanseverlik borcu idi.

Ceza Kanununun ilgili hükümleri bunun için değiştirilmiştir. Atatürk Kanunu bunun için çıkarılmıştır. Arkasından «Millî Selâmet Kanunu» dediğimiz vicdan ve toplanti hürriyetlerinin korunmasına dair kanun bu maksatla yürürlüğe konmuştur. Se-

çim Kanunumuzda, dinî inançların aslâ propaganda konusu yapılmaması bu sebeple yasak edilmiştir.

Ustaoğlu adında bir D.P. milletvekilinin din istismarcılığını hoş görmiyen bizzat Demokrat Parti olmuştur. Vatan başyazarı Ahmet Emin'e Malatya'da yapılan suikast muhalif, muvafık herkesin gözünü açmaya yetmiştir. Bütün gazete başyazarlarının ve fikir adamlarının kurdukları «Millî Tesanüt Birliği» adındaki teşekkül iktidar tarafından desteklenmiş, radyolarda seri seri konuşmalar yapılarak, memleket içinde yer yer konferanslar tertiplenerek lâiklik prensiplerimizin ve inkılaplarımızın mahiyeti halka izah edilmiştir.

Gevşeyis

Ne yazık ki, bu müşterek dava uğrunda ki güzel güven verici birlik havası zamanla sönmüş, her şey oluruna bırakılmıştır.

Memleketin yakın ve uzak köşelerinde, ilkokulların terkedilip çocukların eski harfle öğretim yapan mahalle mekteplerine gönderildiği şikâyet konusu edilmiştir. Aldıran olmamıştır. On yıllık ilk öğretim tasarısı beşinci yılını doldurduğu halde, kanunlaşmış yürürlüğe konmamıştır. Köylerden şehirlerin göbeğine akın eden kara çarşaflılar pervasızlık içinde sere serpe dolaşırlar, «kıyafet kanunu» vardır, inkılaplar vardır, denmez.

Hepsinden kötüsünü şimdi görüyoruz. Seçim kampanyasına başlandığı gündenberi, kanun dışı hareketler almış yürümüşdür. Yurdun dört bir köşesine yayılan muhabir arkadaşlar, iktidar tarafı gazetelerde bile nasıl ağıktan açığa din istismarcılığı yapıldığını yaza yaza bitiremiyorlar. Aşiret ve tarikât koruyuculuğunu bütün çıplaklığı ile bunlardan öğreniyoruz. Ömrün de bir kere bile câmie gitmiyen, ibadetin usul ve erkânı hakkında belki de fikirleri olmıyan iktidar propagandacılarımızın, mevlütçü heyetlerle dolastıklarını yine bu arkadaşlar yazıyorlar. Sanki yalnız bunlar dindar, muhalefet dinsiz. Karşı tarafa ağıza alınmayacak küfürler, iftiralar savuruyorlar. Halbuki, sıra sıra ceza hükümlü kanunlar var. Bu kanunları tatbik vazifesıyla mükellef cumhuriyet savcıları var. Hiç, ama hiçbir yerde ne bu savcılar hareket ettiler, ne de bu kanunların tatbik edildiği duyuluyor.

Broşürler!

Dahası var. Önümüzde gayet nefis bas-

kılı, renkli resimlerle dolu bir broşür dırıyor. Kapakta Cumhurbaşkanı ile Başbakanın resimleri var. D.P. nin bir seçim propagandası broşürüdür. Kapağın arka sahlifesi resimli dinî propagandaya tahsis edilmiştir.

«Devlet eliyle onarılan», «hususî şahıslar tarafından veya yeniden inşa edilen câmler» diye kıyaslamalı izahat veriliyor. Ve altına da «câmlerin, eski eserlerin, anıtların onarılmasını, yenilerinin yapılmasını istiyorsan reyini D.P. ye ver» ibaresi yazılmıştır.

«Yeniden inşa edilen Türkiye» ye dinî propaganda ile giriliyor. Bu hareketi, hangi kanunun, hangi maddesiyle bağdaştırmak mümkündür, acaba? «Biz meşruiyetçiyiz» diyenlerin, herşeyden evvel kanunlara uymaları lâzımdır. Eğer vatandaşın bu yol ile oyu alınmak istenirse, sonu gelen sınırı yoktur bu davranışın.

Sayın Devlet Başkanının, Atatürk'e ve Atatürk inkılaplarına, O'nun yanında, o, inkılapların içinde yaşamış bir insan olarak herkesten fazla bağlı olduğunu biliyoruz. Bundan dolayıdır ki, böyle bir broşüre, velev seçimi kazanmak için, kapaklık yapmaya rıza göstereceğine ve broşürden haberi bulunduğuna ihtimal vermiyoruz.

Bu memlekette, irticaa yer verilmeyeceğini, her fırsatta ifade eden sayın Bayar'ın, kanun yasakları olmasa da, bu çeşit propaganda yolu seçenlere karşı koyaçağına inanıyoruz. Tarafsız bir devlet başkanı sıfatıyla da, derhal müdahaleler yapmasını beklemekteyiz. Propagandaların kızıştığı devre girdik. Sağduyunun emrettiği tedbirleri almazsak, büyük kayıplara uğrayacağımıza muhakkak gözyle bakmalıyız.

Bir iktidar uğruna

Partiler, seçimi kazanmak için türlü propaganda yollarına başvurabilirler. Müca delelerde birbirlerinin icraat ve programlarını kıyasıya tenkid edebilirler. Fakat, aslâ ve aslâ kanunların yasakladığı hareketlerde bulunamazlar. Hele iktidar partileri, muhalefetlerden farklı, onlardan üstün hi-mayeye mazhar olamazlar. Kanunlara aykırı hareket edenler, kim olursa olsunlar, cezalandırılmalarıdır. Meşruiyetçilik budur, demokrasi anlayışı, eşitlik rejimi budur. Lâik devlet sisteminde kendini dindar, muhalefeti dinsiz saymak diye bir iddia ortaya atmaya kimsenin hakkı yoktur.

Yıllar yılı bu davanın mücadelesi içindeyiz. Ne yazık ki, istikrarlı bir yola girecek yerde, ters istikamette seyredip duruyoruz. Bir iktidar uğruna değer mi bu gayretler? Bununla birşey kazanmak şöyle dursun, inadına yıllarca, ter dökerek yaratığımız eseri yıkmaktan başka birşey yapmayız. Yazık değil mi?

(Dünya)

1957 YILINDA **2.000.000.000** TÜRKİYE BANKASI
LİRA TUTARINDA İKRAMIYELER

Hangi Şartlar Altında Seçimlere Giriyoruz

Dr. Münci KAPANI

Memleketin kaderini belli edecek gün çok yaklaşmış bulunuyor. Önümüzdeki seçimler, siyasi rejimimizin demokrasisi veya diktatörlük yollarından birine yönelmesini tâyin bakımından Türkiye tarihinde bir dönüm noktası teşkil edecektir. Bu derece hayati bir ehemmiyet taşıyan 27 Ekim seçimlerinin hakiki mahiyetini ve hangi şartlar altında yapılacağını halk efkârı önünde bir kere daha açıkça belirtmekte fayda görmekteyiz.

Seçim hürriyeti daraltılmıştır:

Her şeyden önce şunu söylemek lâzımdır ki, önümüzdeki seçim, kelimenin gerçek mânasıyla demokratik bir «seçim» olmayıp, daha ziyade, totaliter memleketlerde zaman zaman yapılan referandum'lar nev'inden, belirli bir tutum hakkında müsbet veya menfi bir rey beyanı mahiyetini arz etmektedir. Ancak şu farkla ki, biraz sonra da göreceğimiz veçhile, bizde bu müsbet ve menfi reylerin hesabı yapılırken, alınan fevkalâde tedbirler sayesinde, seçmen külesinin dörtte üçü «hayır», dörtte birinin bir fazlası «evet» dediği takdirde dahi, bütün millet «evet» demiş sayılacaktır.

Seçim Kanununda yapılan çeşitli değişikliklerden sonra, seçmen vatandaşın iradesi o derece kayıt altına alınmıştır ki, artık kendisinin tam bir «seçim» hürriyetine sahip olduğundan ciddi olarak bahsedilemez. Filhakika, bugünkü durumda, reyini kullanacak olan vatandaş, istediği kimseyi seçememek ve istemediği kimseyi seçmek şıklarına zorlanabilmektedir. Bilindiği gibi, bir parti listesinde beğenilmeyen adayların çizilmesi hükümsüz sayılmaktadır. Keza, bir listede çizilen adayların yerine başka partiye mensup veya müsakil adayların isimlerinin yazılması halinde, bunlar hiç hesaba katılmıyarak matbu liste aynen kullanılmış ad-dolunacaktır. Her ne kadar kanun, ta-

mamen nazari olarak, seçmene boş bir beyaz kâğıt üzerine el yazısı ile dile-diği adayların isimlerini yazarak rey pusulası tanzim etmek imkânını tanı-makta ise de, seçmenlerin büyük çoğun-luğunun maalesef okuma yazma bilme-diği ve kanuna bu defa eklenen bir hükümlerle kalemin dahi teksir âleti sayıl-dığı (yani, aynı elden çıkmış rey pu-sulalarının «çoğaltılmış» sayılacağı ve binaenaleyh muteber olmayacağı) göz önüne alınacak olursa, seçmen vatan-daşa sözde tanınmış olan bu imkânın hakikatte hiçbir ameli kıymeti olmadığı kolayca anlaşılır.

Seçilme hakkı kısılmıştır.

Seçim kanununda yapılan değişik-liklerden sonra, vatandaşın «seçme» hürriyeti âzamî derecede daraltıldığı gibi, «seçilme» hakkı da Anayasaya ay-kırı olarak kısılmış bulunmaktadır. A-nayasanın 12 nci maddesi, milletvekil-liğine seçilmeye mâni olan halleri a-çıkça saymıştır. Bu maddeye göre, Türk-çe okuyup yazma bilmiyenler, mah-curlar, medeni haklarından ıskat edil-miş olanlar, yabancı devlet resmî hiz-metinde bulunanlar, yabancı devlet tâ-biyetini ileri sürenler, hırsızlık, dolan-dırcılık, emniyeti sultistimal, hileli if-lâs suçlarından biriyle mahkûm olan-lar milletvekili seçilemezler. Şimdi, D. P. iktidarı, Anayasanın saydığı bu mâ-ni sebeplere bir yenisini ilâve etmiş bu-lunuyor: Muayyen bir zaman içinde bir siyasi partiden istifa etmiş olmak hâli! Bu suretle, herhangi bir sebeple bir si-yasi partiden istifa etmiş olmak, mese-lâ hırsızlık suçundan mahkûm olmak, veya hacir altında bulunmak, veyahut da medeni haklardan ıskat edilmiş ol-mak gibi, milletvekili seçilmeye mâni bir hal sayılmaktadır. Hiçbir demokra-side benzeri bulunmayan bu nev'icat tedbirin alelacele kanunla sıkıştırıl-masındaki gaye herkesçe malûm iken, bunu hasbî ve ulvî bir saikle (siyasi

ahlâksızlığı önlemek!) yapılmış gibi göstermek gayreti, hiç kimseyi inandı-rmayan beyhude bir gayret olmuştur.

Partiler arasında seçim eşitliği kal-dırılmıştır.

Demokratik mânâda serbest ve dü-rüst seçimin başlıca şartlarından biri, partiler arasında kanunî müsavât es-a-sıdır. Bu esas, seçime iştirâk eden bü-tün siyasi partilerin bilhassa propa-ganda bahsinde tamamen müsavi im-kânlarla sahip olmasını gerektirir. İşte partiler arasındaki bu imkân eşitliği de, Seçim Kanununda daha 1954 te yapı-lan tâdillerle iktidar partisi lehine ve muhalefet partileri aleyhine olarak kal-dırılmış bulunmaktadır. Bugün, D.P.nin, en tesirli propaganda vasıtası olan rad-yodan tek taraflı olarak bol bol istifade etmesine karşılık, muhalefet partileri seçim zamanında dahi vatandaşlara seslerini duyurmak ve görüşlerini arz-etmek imkânından mahrumdurlar. Rad-yonun, iktidar partisinin inhisarında bu lunmasından doğan mahzurları ve mü-savatsızlığı, şayet tam bir basın ve top-lanma hürriyeti mevcut olsaydı, belki bir dereceye kadar gidermek mümkün olurdu. Fakat, bilindiği gibi, bu hürri-yetler de, geçen yıl içinde çıkarılan an-ti-demokratik kanunlarla en dar haddi-ne kadar kısılmış ve tatbikatta tek ta-raflı olarak sadece muhalefet aleyhine işlemeye başlamıştır. Böylece, D.P. ik-tidarı, ağır ceza tehditleri ile, hoşlan-madığı tenkidleri susturmak ve muhale-fet partilerinin fikirlerini yaymalarını engellemek için elinden geleni yapmış-tır.

Seçim emniyeti zedelenmiştir.

Önümüzdeki seçimlerin, 1950 ve 1954 seçimlerine nazaran başka bir hususi-yeti de, bu defa seçim emniyetinin his-sedilir derecede azalmış ve zayıflamış olmasında görülür. Filhakika, evvelce, «görülen lüzum üzerine» emekliye sevk hükmü, temyiz hâkimleri ve Devlet Şû-

rası üyeleri hakkında tatbik edilmezken, şimdi bu yüksek hâkimler de aynı keskin hükmün tehdidi altına alınmışlardır. Bu suretle, bugün, Yüksek Seçim Kurulunun üyeleri kanunî teminatlarını kaybetmiş bulunmaktadırlar. Onların iktidar karşısında bu teminatsız durumu, yalnız kendi istiklâllerini sarsmakla kalmayıp, dolayısıyla seçim emniyetini ve halkın huzur hissini de ağır bir şekilde zedelemiştir.

Millî iradenin tecellisi güçleşmiştir.

Nihayet, bütün bunlara ilâveten, iktidar partisi, gider ayak aldığı diğer bir tedbirle seçim hürriyetine en ağır darbeyi indirmiş ve millî iradenin tam olarak tecellisini son derece güçleştirmiş bulunmaktadır. Muhalefet partileri her seçim çevresinde müstakillen seçime iştirâke zorlanmak suretiyle muhalefete verilecek reyler bölünüp dağıtılmak istenmiştir. Bu makyavelik «tedbir» sayesinde, D.P. nin bütün seçim çevrelerinde muhalif partilere nazaran çok daha az rey almasına rağmen seçimi kazanması imkân ve ihtimal dahiline girmiştir. Şayet bu ihtimal tahakkuk ederse, D.P., vatandaşların büyük çoğunluğu tarafından istenmediği halde, hakikatte seçimleri kaybeden, fakat şeklen «kazanan» parti olarak tekrar iktidara gelebilecek ve bu suretle millî iradenin tam aksini ifade eden bir neticeye varılmış olacaktır.

Hulâsa, D.P. her ne bahasına olursa olsun kendisinin iktidarda kalmasını sağlayacak ve muhalif partilerin kazanmasını önleyecek her türlü tedbiri almış olarak seçimlere gitmektedir. Onun bu şekilde mücadeleye girişini, rakibinin elini kolunu sımsıkı bağladıktan sonra, «haydi, şimdi gel güreşelim» diyen bir pehlivanın (!) hâline benzetmekten kendimizi alamıyoruz. Fakat, böyle olmasına rağmen, D.P. nin gene de korku nöbetlerine kapılması, vatandaş nazarında bütün itibarını kaybettiğine artık kendisinin de inandığını göstermesi bakımından çok mânâlıdır.

Bütün bunlara rağmen kurtuluş yolu ve ümidi vardır.

Yukarıda sadece en mühimlerini kısaca belirttiğimiz şartlar altında dañi D.P. nin önümüzdeki seçimlerde mağlûp edilmesi mümkün olabilecek midir? Son günlerde bazı gazetelerin ileri sürdükleri gibi, partilerin gerçekleştiremediği işbirliğini, her seçim çevre-

sinde en kuvvetli partiyi desteklemek suretiyle seçmen vatandaş gerçekleştirebilir mi? İtiraf etmek lâzımdır ki, bugünkü fevkalâde ağır ve anormal şartlar altında, bu, kolay olmayacaktır. Bununla beraber, hiç şüphe yok ki imkânsız da değildir. Hattâ, bu fikrin günden güne vatandaş şuurunda yayılması ve yerleşmesi sayesinde, böyle bir neticenin kuvvetli bir ihtimal olarak belirmeye başladığını söyleyebiliriz. Ancak, bütün diğer yolların kapatılmasından sonra geriye kalan bu tek çıkar yolu mümkün olduğu kadar açık ve aydınlık tutmak lâzımdır. Bunun için de, her şeyden önce, muhalefet partilerince işbirliğinin fikri cephesinin devam ettirilmesi zarureti vardır. Aksi takdirde, vatandaşın sağduyusunu şaşırtmak ve müşterek gayeyi gözden kaybetmek tehlikesi kendini gösterecektir. Bunun yanında, seçmenin idrakine ışık tutmak ve yolunu aydınlatmak bakımından müstakil basına büyük bir vazife ve mes'uliyet terettüp etmektedir. Müstakil basının, bu vazifeyi ifa ederken,

âzamî hassasiyet ve titiz bir tarafsızlıkla hareket etmesi lüzumuna da ayrıca işaret etmek isteriz. Bilhassa, muayyen bir seçim çevresinde, hangi partinin «en kuvvetli» parti olduğu hususu tâyin edilirken, sadece tek ve sâbit bir ölçüye bağlı kalmamak (meselâ ocağın adedi ve teşkilât genişliği gibi), aynı zamanda partinin dinamik kuvvetini, fikriyatını, adaylarının değerini, lis tesinin sürüklenme kabiliyetini ve bu faktörlerin tesiri ile değişebilecek olan havayı da hesaba katmak doğru olur kanaatindeyiz.

İşte, bu iki unsurun hayırhah rehberliği sayesinde, çok muhtemeldir ki, seçmen vatandaş bütün bu ağır şartlara, önüne dikilen bütün engellere rağmen, millete karşı sözünü tutmamış olan D. P. yi — sayın Bayar'ın tâbiriyle — «alaşağı» ederek «millî vazifesini» yerine getirsin. Bu neticenin elde edildiği gün Türk Milleti, bütün dünya önünde siyasi olgunluğun şaheser bir örneğini vermiş olacaktır.

Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Yünlü - pamuklu
Satışlarımızda % 10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHIPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

Ç a ğ ı m ı z ı n T e ş h i s i

Dr. Karl MANNHEIM

İnsanlığın bugün duçar olduğu hastalığın ilmi teşhisinde bir doktor gibi davranmaya ihtiyaç vardır. Çağdaş cemiyetin hasta olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Hastalık nedir, tedavisi kabil midir? Durumu bir cümle içinde özetlemem gerekse şöyle derim: "Biz "laissez-faire" den plânlı cemiyete geçişe tesadüf eden bir çağda yaşıyoruz. İçine girmekte olduğumuz plânlı cemiyet ise ya bir azınlığa dayanan diktatörlük, ya da, gücü artmakla beraber, gene de çoğunluğun iradesini temsil eden demokratik idare şeklini almaktadır."

Yeni Sosyal Tekniklerin Önemi

Bu teşhis doğru ise, Batılı veya Doğulu bütün milletleri ilgilendirir. Filhaki-ka, arada büyük farklar olmakla beraber gerek demokratik devletler gerekse totaliter devletler aynı yönde, bir çeşit plânlı cemiyet şekline doğru ilerlemektedirler. Asıl mesele bunun iyi veya fena plânlı bir cemiyet olmasındadır.

Unutmamalı ki, teşhis bir kehanet değildir. Teşhisin değeri esas itibariyle bir şeyi önceden bildirmek değil, fakat bir fikri destekleyecek sebepleri ortaya çıkarmaktır. Başka bir deyimle, sosyal teşhisin değeri olayların gidişini tâyin eden faktörlerin tam bir tahlilini yapmaktan ibarettir. Bugün şahidi olduğumuz başlıca değişikliklerin sebeplerini, son tahlilde, yığına dayanan cemiyet hayatımızın gerçeklerinde arayabiliriz. Yığınlara dayanan hükümet ekonomisi, politik ve sosyal teknikler alanında bir dizi buluş ve ilerlemeler olmadıkça yürütülemez. "Sosyal Teknik" deyimini ile insanoğlunun davranış ve hareketine tesir etme yolunda kullanılan ve bilhassa hükümetin sosyal mürakabe konusunda maharetle istifade ettiği metodların topunu kastediyorum.

Şimdi, bu sosyal tekniklerle ilgili asıl mesele, bunların yalnız son derece müessir olmaları değildir; asıl mesele, bu müessiriyetin azınlık hakimiyetini beslemesi keyfiyetidir. Örneğin, askerî teknik alanındaki her yeni adım küçük bir azınlığın elinde daha büyük kuvvetlerin temerküzüne imkân vermektedir. Onsekizinci ve On dokuzuncu Asırda ordular tüfek ve toplar savaşıyor, bugün tank, uçak kullanılmakta, en korkunç gaz ve bombaları ellerinde tutmaktadırlar. Bir insan tüfekle sadece birkaç kişiyi tehdit edebilir, fakat bomba ile bütün bir şehri yok edebilir. Bu nokta, askerî teknikteki ilerlemelerin azınlık hakimiyetini nasıl pekiştirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Aynı temerküz, hükümet ve idare alanında da vukua gelmiştir. Telefon, telgraf, telsiz, demiryolu, otomobil, büyük bir müessesenin ilmi yönetimi gibi metod ve icatlar merkezî hükümet ve kontrole kolaylık sağlamıştır. Gene aynı temerküz olayı ka-

mu oyunu (halk efkârı) şekillendirme vasıtalarında da müşahede edilebilir. Basın ve radyo yoluyla standart seri fikir imâli bu yönde bir gelişmedir. Buna bir de okulların ve bütün safhaları ile milli eğitimin bir merkezden kontrolünü ekleyin; göreceksiniz ki, son zamanlardaki demokratik hükümetlerden totaliter sistemlere doğru olan geçişlerin asıl sebebi toplulukların fikir değiştirmeleri değil, fakat sosyal tekniklerdeki gelişme ve değişimlerdir.

Dahası var: İnsan davranışına dair yeni ortaya çıkan ilim, insan ruhu hakkında hükümetlere ya daha büyük randıman sağlama yönünde, ya da yığın heyecanı ile oynamada, istismar edilebilecekleri bilgileri bol bol temin etmektedir. Sosyal hizmetler alanındaki gelişmeler hususi hayatımıza nüfuz eden bir tesirin kullanılmasına yol açmaktadır. Böylece, önceleri sırf şahsî kalan bazı psikolojik süreçlerin resmî kontrol altına geçme ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Sosyal teknikler meselesine bu derece önem vermeme sebep, bunların, modern cemiyetin gelişme yönünü kesin bir şekilde sınırlamasıdır. Bu yüzden ki, sosyal tekniklerin mahiyeti bir cemiyet için ekonomik yapıdan veya herhangi bir sosyal düzenin tabakalaşmasından çok daha önemlidir. Sosyal teknikler vasıtası ile ekonomik kuruluş alt-üst edilebilir veya yeniden şekillendirilebilir, sosyal tabakalar yıkılabilir veya yeni tabakalar ortaya çıkarılabilir.

Bunlara teknik diyorum, çünkü, bütün teknikler gibi, kendi başlarına ne iyidirler ne de kötü. Her şey, insanların onları kullanım tarzına göre değişir. Bu modern tekniklerin belirtilmesi gereken en önemli özelliği, merkezileşmeğe, yani azınlık idaresine ve diktatörlüğe yardım etme istidadını göstermesidir. Bomba, uçak ve mekanize edilmiş orduların; telefon, telgraf, telsiz gibi haberleşme vasıtalarının; insan münasebetlerini düzenlemek ve ihtiyaç maddelerini dağıtmak üzere hiyerarşik ve bürokratik idare kuruluşu ile geniş ölçüde endüstri tekniğinin bulunduğu yerde başlıca kararlar birkaç önemli makamdan verilebilir. Modern cemiyette önemli makamların tedrici kuruluşu, plânlamayı yalnız mümkün kılmamış, fakat kaçınılmaz bir hale getirmiştir. Artık ne fertler ne de fert teşebbüsleri rekabet ve karşılıklı uzlaşma yoluyla bir denge kuramamaktadırlar. Sosyal ve ekonomik hayatın çeşitli kollarında kocaman kombineler, karmaşık sosyal üniteler yer almıştır. Bunlar, kendiliğinden karşılıklı münasebetlerini düzenleyemeyecek kadar katı bir kuruluşa sahip olduklarından, ister istemez, bir merkezden sevk ve idareyi gerektirirler.

Totaliter sistemlerin birçok bakımlardan göze çarpan randıman yüksekliği,

halkın ekseriya sandığı gibi, yalnız onların daha müessir ve daha şamatalı propaganda gayretlerinden değil, aynı zamanda modern toplulukların el sanatları devrinin teknikleri ile idare edilemeyeceğini de çabucak kavramalarından ileri gelmektedir. Ancak bu randıman yüksekliği bir terör kaynağıdır: Bütün sosyal vasıtaların bir gaye uğrunda ko-ordine edilmesi topluluğun büyük çoğunluğunu köleleştirmekte, fertlerin ve vatandaşların gerçek tabiatlarına uyumlan belli inanç, fikir ve davranışları üstten zorlamaktadır.

Sosyal tekniklerin temerküzünü böyle belirtirken, modern cemiyetin doğrudan doğruya bünyesini karakterize eden değişimlere bilerek işaret ediyorum. Bu demektir ki, eğer Almanya, İtalya, Rusya ve diğer totaliter memleketlerde olup bitenlerin başlıca sebebi sosyal tekniklerin değişen mahiyetinde aranacaksa, aynı vasıta ve tekniklerden Demokratik dediğimiz memleketlerin de o şekilde faydalanmaları sadece bir zaman meselesidir. Olağanüstü tedbir almayı gerektiren (yani hükümetin elinde azami kuvvet temerküzüne yol açan) harp, iktisadî çöküntü, büyük enflasyon, yaygın işsizlik gibi katastroflar bu gidişi çabuklaştırır. Hattâ İkinci Dünya Harbinden önce bile, o zamanki totaliter kuvvetlerin sebep olduğu gerginlik, demokratik memleketleri, totaliter memleketlerde inkılâpla meydana gelen bazı tedbirleri ekseriya aynen taklit etmeğe zorlamıştır. Şurası şüphe götürmez ki, genel seferberliği, işe ve sair levazımın sür'atle düzenlenmesini gerektiren bir harp halinde, kuvvetin tek elde toplanma temayülü geniş ölçüde artar.

Sosyal tekniklerin bu kısa tasviri size haklı olarak şunu düşündürülebilir. "Ne karamsar bir gelecek! Bunun bir çaresi yok mudur? Biz, kör fakat hepimizden daha kuvvetli görünen bir gelişmenin kurbanı mıyız?" Hiçbir teşhis, bir tedavi şekli aramadıkça tam sayılmaz. Kaldı ki, cemiyet üzerinde incelemeğe girişmek, bize, zamanında alındığı takdirde, kurtuluş yolunu açacak bir takım tedbirler gösterebilirse bir değer ifade eder. Sevinerek belirtelim ki, teşhisimizi biraz daha ilerlettiğimizde, sosyal gerçeklerimizin ortaya çıkan bazı veçheleri bizi yalnız yulgnlık ve çaresizlik duygusundan kurtarmakla kalmıyor, fakat müspet bir yönde hemen harekete geçmemizi de gerektiriyor.

Çıkar Yol: SOSYAL DEMOKRASI

Buraya kadar sözünü ettiğim şey sosyal tekniklerdir. Bütün teknikler gibi bunlar da kendiliklerinden ne iyi ne de kötüdür. Herşey, onların insan arzu ve zekâsı ile kullanılma tarzına göre değişir. Eğer bu teknikler kendi başlarına bırakılır, de-

netlenmeye tâbi tutulmazsa bizi diktatörlüğe sürüklerler. Buna mukabil iyi bir maksat uğrunda kullanılır, başı boş bırakılmazsa, daha doğrusu insanlara hâkim olmaları önlenirse, insanlığın en yüce başarıları arasında sayılmağa lâyıktırlar. Biz ancak uyanık durmak, zekâ ve muhakememizi iyi yolda kullanmak suretiyle olayların gidişini değiştirebiliriz, Almanya, İtalya ve Rusya'nın uğradığı kaderden kendimizi kurtarabiliriz. "Laissez-faire" prensibi bize artık yardım edemez. Biz er geç karşılaştığımız gelişmeleri cemiyete dair müşahhas bilgilerimizle tam bir şuur ve anlayış zemini üzerinde ele almak zorundayız. Tahlile dayanan böyle bir tutuş, sosyal politikamızı kesin bir şekilde belirtmeğe yarıyacak bazı açıklamalarla başlamalıdır.

Her şeyden önce, plânlanmanın her şekli kötü değildir. Tabiyet için yapılan plânlama ile hürriyet ve çeşitlilik için yapılan plânlama arasındaki farkı tanımalıyız. Gerçi her iki halde de koordinasyon, yani eğitim, propaganda, yönetim gibi sosyal teknikleri bir düzen içinde toplamak keyfiyeti vardır. Fakat yeknesaklığa ulaşma azmi ile yapılan koordinasyon ile çeşitlilik anlayışı ve özleyişi içinde yürütülen koordinasyon birbirinden farklıdır. Orkestra şefi çeşitli enstrümanları koordine eder, koordinasyonunu monotonluğa veya çeşitliliğe ulaştırmak onun maharetine kalmış bir neticedir. Diktatörlerin kaz-adımı koordinasyonu, koordinasyon kavramının en iptidai tefsiridir. Sosyal alanda gerçek koordinasyon, elimiz altındaki sosyal teknikleri daha gayeli bir şekilde kullanmak ve daha ileri bir ekonomik hayat sağlamak demektir. Plânlanmanın en iyi şekilleri üzerinde düşüncemizi ilerlettikçe, hayatın önemli alanlarında müdahaleden kaçınmak, içtenliği (spontancity) lüzumsuz yönetimle bozacak yerde elden geldikince serbest bırakmak gerektiği fikri kuvvet kazanmaktadır. Yatılı bir okulun vakit çizelgesini düzenlediğini farzedin; belli saatlerde öğrencilerin serbest kalmasına karar verebilirsiniz. Hayatın bazı veçhelerinde insan faaliyetlerine serbestlik tanımak plânlamadan uzaklaşmak değildir; yeter ki, duruma verilen düzen alt - üst olmasın. Plânlayıcının bu şekilde bilerek müdahaleden kaçınması, "laissez-faire" cemiyetinin gayesiz karışmazlık fikrinden köklü bir ayrılık gösterir. Gerçi plânlanmanın mutlaka kaz-adımı bir yeknesaklık olmadığı pek açık bir gerçektir; ne var ki, plânlanmanın mânasını bu şekilde tahrif eden bürokratik ve militarist ruh olmuştur.

Cemiyetin, sırf tâbiyet ruhunu beslemekle, neden yaşayamıyacağı pek basit bir sebebe dayanır. İlk defa Fransız sosyoloğu Durkheim, "Toplumda iş bölümü" adlı eserinde, yalnız pek iptidai toplulukların tecanüs ve tabiyete dayanabileceğini belirtmiştir. Cemiyette iş bölümü karmaşık bir manzara aldıkça, çeşitliliğe ve farklılaşmaya o derece çok ihtiyaç hasıl olur. Büyük cemiyetlerde birlik ve bütünlük yeknesak davranış ve tabiyet ile değil, birbirini karşılıklı tamamlayıcı fonksiyonlarla gerçekleşir. Endüstrileşmede ileri gitmiş bir memlekette, çiftçi fabrika işçisine, tüccar bil-

gine, esnaf eğitimcilere ihtiyaç duyduğu için birlikte yaşama vardır. Mesleklerdeki bu farklılık yanında, yeni icat ve keşiflerle ilerlemeyi devam ettirecek ferdi farklılıklara da yer vermek gerekir. Kısacası, diktatörlüklerde esas olan bürokratik ve militarist plânlama ideali yerine, hürriyet uğrunda plânlama ülküsü geçmelidir.

Açıklanması gerekli başka bir nokta da, plânlanmanın mutlaka diktatörlüğe dayanması gerekmediğidir. Plânlama demokratik metodlarla da gerçekleştirilebilir. Plânlı bir cemiyette parlamenter denetlemeyi engelliyen hiçbir hal yoktur.

Ancak, yeni bir şekilde ortaya konması ve böylece kurtarılması gereken şey, yalnız demokrasinin mücerret fikri değildir. Yeni sosyal düzenin yürütmesini istiyorsak, yığınların sosyal adalet yolunda gittikçe kabaran isteğini tatmin etmek zorundayız. Mevcut ekonomik sistem, kendi başına bırakılırsa, en kısa bir zamanda devamlı şikâyet ve gerginliklere yol açan büyük gelir ve servet farkları yaratma yönünde işler. Fakat madem ki, demokrasinin işleyişi esas itibarıyla çoğunluk iradesine dayanır, o halde sosyal adalet prensibi sadece ahlâki bir mesele olarak kalmaz, fakat aynı zamanda demokratik sistemin düzgün çalışmasının da ilk şartıdır. Sosyal adalet isteği, mihaniki bir eşitlik demek değildir. Başarı arzusunun kamçılacağı makul ölçüde gelir ve servet farkları elbette muhafaza edilmelidir. Fakat bu farkların, plânlamadaki esas gidişi aksatmayacak, çeşitli sınıflar arasındaki işbirliğini bozmıyacak ölçüler içinde tutulması şarttır.

Sosyal adalete yönelen bu hareketin üstelik vergi, yatırımları kontrol, kamu işleri, sosyal hizmetlerin radikal bir şekilde genişletilmesi gibi demokratik reform metodları ile gerçekleşme avantajı da vardır; hemen diktatörlüğe sürükliyen ihtilâl metodlarını gerektirmez. İhtilâl yerine reformla sağlanan değişimin başka bir üstünlüğü de, daha önce idareyi elinde tutan demokratik guruplardan yardım görebilme imkânıdır. Şayet yeni sistem, eski ileri gelen gurupları yıkmakla işe başlarsa, Avrupa kültürünün ananevi bütün değerleri pek kısa bir zamanda yok olup gider. Liberal ve Muhafazakar aydın takımlarını amansızca yıkıcı hücumlar altında tutmak, hümanizmi, son izlerine varıncaya kadar silip süpürdükten başka, dünyayı barışa kavuşturmak yolundaki bütün gayretleri yıldırmak bizi tam bir ümitsizliğe düşürür. Yeni cemiyet düzeni devam ederse ve gerçekleşmesi yolunda insanlığın bugüne kadar sarfettiği gayretleri boşa çıkarmıyacaksa, yeni liderler takımının eskilerle mutlaka elele vermesi, kaynaşması gerektir.

Fakat unutmamalı ki, yeni bir sosyal düzen sadece yeni sosyal teknikleri daha ustaca ve daha insani bir şekilde kullanmakla yaratılamaz. Yeni sosyal düzen, bir ruh rehberliğine ihtiyaç gösterir. Bu ise teknik meseleler üzerinde kurulmuş bir düşünce sistemi olmaktan daha fazla bir şeydir. "Laissez-faire" liberalizm sistemi son kararı tesadüfe, ekonomik ve sosyal kuvvetlerin kendiliklerinden denge kurma mucizesine bırakır. O halde Liberalizm dev-

rinin özelliği, gayelerin ve değerlerin çokluğu ile hayatın ana dâvalarına karşı nötr bir tavır takınmada belirmektedir.

Laissez-faire liberalizmi, nötr kalmayı tolerans diye anladı. Oysa, ne demokratik tolerans ne de ilmi objektiflik, doğru bildiğimiz şeyleri savunmadan sakınmamız veya hayatın mâna ve gayeleri ile temel değerler üzerinde münakaşadan kaçınmamız demek değildir. Toleransın mânası, herkesin inandığını ifade etmesine eşit fırsat bulmasıdır; yoksa, kimsenin kendi dâvasına canla başla inanmaması değildir. Modern demokrasilerde nötr kalma tarzı o derece ileri gitti ki, kendi gayelerimize artık inanmaz olduk; barış içinde uzlaşma, hürriyetin kurtarılması ve demokratik mürakabenin muhafazası bizim için artık istenilir şeyler olmaktan çıktı.

Demokrasimiz yaşayacaksa "militant" olmak zorundadır. Şüphesiz, bir yanda vatandaşları üzerine bütün bir değerler sistemi ve yeknesak bir sosyal teşkilât empoze eden diktatörlerin savaşçı ruhu ile, öte yanda gerçek sosyal gelişmeyi; kardeşlik duygusu, karşılıklı yardımlaşma, dürüstlük, sosyal adalet, hürriyet, ferde saygı gibi belli bazı temel fazilet ve değerleri savunma uğrunda "militant" olan demokrasinin savaşçı ruhu arasında köklü ayrılık vardır. Yeni "militant" demokrasi değerlere karşı yeni bir tavır geliştirecek, geçmiş bir devire ait rölativist "laissez-faire" den birçok bakımlardan ayrılacaktır, elbette. Fakat Batı Medeniyet geleneğini paylaşan herkesin kabul ettiği bazı temel değerleri benimsediğini açıkça söylemekten de asla kaçınmayacaktır.

"Militant" demokrasinin Liberalizm'-

1957
Yılında

Milyon
LİRA

20
EV
VE
APARTMAN
DAİRESİ

HER 150 LIRAYA BİR KURU
NUMARASI VERİLİR.

AKBANK

den alacağı şey, oldukça farklılaşmış, karmaşık bir manzara arzeden modern cemiyette (üzerinde demokratik anlaşmanın gerekli olduğu temel değerler dışında) daha komplike değerleri en iyisi ferdi seçmeye, inanca ve serbest tecrübeye açık bırakmak düşüncesidir. Bu iki prensibin sentezi, umumî anlaşmaya mazhar olan temel değerler, çocuklara her türlü eğitim metodlarından faydalanılarak benimsetildiği ölçüde, eğitim sistemimizde kendini gösterecektir. Fakat daha komplike değerler, ta-

assup cephelerine yol açmamak için açık tutulacak, daha doğrusu formal eğitime konu teşkil etmeyecektir.

Çağımızın ana problemleri aşağıdaki sorularda ifade edilebilir. Koordinasyona dayanan, fakat hürriyete saha bırakan bir plânlamaya imkân var mıdır? Yeni plânlama şekli, serbest ayarlamamın aheng ve düzene değil, fakat çatışma ve karışıklığa yol açtığı haller dışında, müdahaleden kendini alıkoyabilir mi? Cemiyetin çeşitli tabakaları arasında gittikçe artan gelir ve

servet farklarını zamanla ortadan kaldıracak yönde, sosyal adalete doğru, ilerleyen bir plânlama şekli var mıdır? Şimdiki halde nötr bir manzara arzeden demokrasimizi, "militant" bir demokrasi haline getirme imkânını bulabilir miyiz? Değerler konusunda görüş ve tavrımızı, bazı temel değerlerde demokratik anlaşmayı mümkün kılan, diğer bazı daha karışık ve tartışmalı değerleri ise ferdi tercihe bırakan bir değişmeğe tâbi tutabilir miyiz?

Çeviren : Cemal YILDIRIM

Plânlama Tarihçesine Müteallik Notlar

V.

(Halk Cumhuriyetlerinde Plânlama)

Dr. Osman OKYAR

FORUM'un 84 ncü Sayısında İkinci Dünya Harbinden sonra Sovyet Rusya'da plânlama tecrübelerinden bahsettim. Sovyet Rusya sosyalist ve totaliter plânlamayı büyük ölçüde tatbik etmiş olan ilk memleketlerdir. Rusyanın tecrübesi birçok memlekete misal teşkil etmiştir. Bu meyanda 2 nci Dünya Harbinden sonra, Avrupa'nın Rus nüfuzu altında kalan memleketlerinde sosyalist rejimlerin kurulduğu ve bu memleketlerde Sovyet Rusya'ninkine benzer bir iktisadî plânlamaya gidildiği mâlumdur. Bütün bu memleketler harbden sonra siyasî ihtilâllere sahne teşkil etmişlerdir. Eski mülkiyet sistemi tamamen değişmiştir. Herbirinde hükümetler, memleketlerinin sınıf bünyesinde geniş ve zecrî değişmeler meydana getirmek hedefini kabul etmişlerdir. Bu sahada yapılan tecrübeleri kısaca sosyalist usullerle sanayileşme şeklinde tarif etmek doğru olur. Bu yazıda bu tecrübelerin arzettiği safhaları, kullanılmış olan plânlama şekil ve hedeflerini ve varılan neticeleri tetkik edeceğim. Şarkî Avrupa memleketlerinde harbden sonra vukubulan iktisadî hâdiseleri iki ayrı safhada mütalâa etmek doğrudur. Birinci safha harp zararlarının telâfisi ve harbden evvelki istihsal seviyesine avdet safhasıdır. 1949 veya 1950 senelerinde başlayan ikinci safhada ise, iktisadî kalkınma ve sanayileşme plânları daha kat'î ve şuurlu bir tarzda tatbik edilmeye başlanmıştır. Bu

safha sanayileşme uğrunda plânlama safhasını teşkil eder. Bu iki safhayı ayrı ayrı mütalâa etmek doğru olur. Bu yazıda tetkik edilecek olan başlıca memleketler şunlardır: Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Romanya, Çekoslovakya, Bulgaristan. Siyasî ve iktisadî sahada arzettiği hususiyetler dolayısıyla Yugoslavya tetkik dışı bırakılmıştır.

Tâmirat ve Zararların Telâfisi

Yukarıda işaret ettiğim gibi, harbden sonra Doğu Avrupa memleketlerinde hususî mülkiyet sisteminde esaslı değişmeler yapılmıştır. Umumiyyetle bütün memleketlerde büyük çapta olan iktisadî teşebbüsler devletleştirilmiştir. Böylece büyük endüstri, ulaştırma, dış ticaret ve kredi sektörleri büyük ölçüde devletin eline geçmiştir. Bu husus tabiatıyla merkezden plânlamayı kolaylaştıran bir keyfiyet olmuştur. Harbi müteakip yıllarda hazırlanan plânların başlıca hedefleri şunlardır: 1) İstihsalı tekrar harbden evvelki seviyeye çıkarmak, 2) Karakteri zirafî olan ekonomide sınıf inkişafının temellerini atmak.

Bu makale çerçevesinde, mezkûr memleketlerin iktisadî dünyelerinin telâfisine girmek imkânsızdır. Bunlar arasında bazı farkların bulunduğu şüphesizdir. Meselâ Doğu Almanya ve Çekoslovakya'da sanayi diğerlerinden daha ileri bir safhadadır. Bununla beraber,

ber, aşağı yukarı bütün memleketlere mahsus olan müşterek vasıflar mevcuttur. Herşeyden önce zirafî sektörde nüfusun fazlalığı ve dolayısıyla faal nüfus başına müstahsiliyetin ve hayat seviyesinin düşüklüğü bütün memleketlerde çeşitli derece ve nispette mevcut olan bir keyfiyettir. Plânlara müşterek olan husus yani istikbalde sanayileşmenin temellerini atmak kaygusu, yukarıda işaret edilen esas müşterek durumun bir tabii neticesi olmuştur.

Doğu Avrupa memleketlerinde hazırlanan ilk iktisadî plânlar aşağıdaki hususlar için hedef ve tahminleri ihtiva ediyordu: Müstakbel yatırımların mecmu kıymeti ve terekübü, başlıca endüstrilerde müstakbel istihsal seviyeleri, bunların emek ve ham madde ihtiyaçları, millî gelire ait tahminler ve millî sarfiyatın yatırım, şahsî istihlak ve âmme istihlakı arasında bölünüşü, nihayet ithalât ve ihracat tahminleri.

Aşağıdaki tabloda harp zararlarının telâfisi devresi sonunda, muhtelif memleketler için zirafat ve sanayide fiilen elde edilen istihsal seviyeleriyle plân hedefleri ayrı ayrı gösterilmiştir. Rakamlar harbden evvelki istihsal seviyesine nazaran yüzde değişmeleri ifade eder:

Plânlanmış ve fiili istihlal (*)
Harbden evvelki seviyenin %si olarak

	Sanayi		Ziraat	
	Plân	Fiili	Plân	Fiili
Polonya (1949)	148	177	76	77
Çekoslovakya (1948)	110	111	100	90
Doğu Almanya (1950)	103	107	—	85
Macaristan (1949)	127	153	90	91
Romanya (1949)	117	117	100	86
Bulgaristan (1948)	167	170	134	115

Görülüyor ki, harb zararlarının telâfisi safhasının sonunda, Doğu Avrupa memleketlerinde sınaî istihlal umumiyetle harbden evvelki seviyeleri hayli aşmış bulunuyordu. Sanayide elde edilmiş olan fiili neticelerin plân hedeflerinden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Sanayide kaydedilen bu terakkiye mukabil ziraaatte neticeler ö kadar iyi değildir. Umumiyetle ziraaî istihlal harbden evvelki seviyenin altında kaldığı gibi, plânlarda tâyin edilen hedefler tahakkuk ettirilememiştir.

Böylece millet ekonomisinin bütün sektörlerinin neticelerini ihtiva eden sâbit fiyatlarla millî gelir rakamları, tamirat safhasının sonunda, millî gelirin ancak harbden evvelki seviyeye eriştiğini ve bâzı hallerde de (Romanya, Doğu Almanya) bunun altında kaldığını göstermektedir. Tamirat devresi esnasında yatırımın hacmi, Çekoslovakya müstesna, millî gelirin %10 unu geçememiştir. Böylece Polonya'da 1947 ve 1948 mecmu yatırımı millî gelirin %8 i civarında kalmış, ancak 1949 da %12 ye yükselmiştir. Macaristan'da aynı nispet 1948 de %10 civarındadır. 1949 da %18 e yükselir. Buna mukabil Çekoslovakya 1948 de millî gelirin %20 sini yatırımlara tahsis edebiliyordu.

Sanayileşme Uğrunda Plânlama

Zararların telâfisi devresinden sonra Doğu Avrupa hükümetleri birkaç sebep dolayısıyla, daha şümüllü bir plânlamaya girişmek ve plân hedeflerini yükseltmek imkânlarını bulmuşlardır.

Evvelâ bütün memleketlerde devletleştirilmenin sahası çok genişletilmiştir. Böylece dahilî ticarete toptancılık ve kısmen perakendecilik devletin eline geçtiği gibi, sanayide ancak en ufak teşebbüsler hususî ellerde bırakılmıştır.

Saniyen, vergilendirme sisteminde, Sovyet modeline uyularak yapılan değişmeler ve muamele vergisinin kazandıdığı ehemmiyet hükümetlere gayet elverişli bir vergilendirme silâhını temin etmiştir.

Nihayet, millet ekonomisi hakkında tafsilâtli istatistiklerin toplanması, ekonominin çeşitli mevzu ve sektörleri hakkında hükümetlere bilgi temin etmiş ve böylece onları plânlama hususunda daha mücehhez bir duruma koymuştur.

Neticede, Doğu Avrupa memleketleri sanayileşme plânlarını tanzim ederken müşterek bir hedefe doğru yöneldikleri müşahede edilmektedir. İster Doğu Avrupanın sınaî memleketlerinde (Çekoslovakya, Doğu Almanya, Polonya) olsun, ister iktisaden geri kalmış memleketlerde (Romanya, Macaristan, Bulgaristan) olsun, hedef aynıdır: Sanayileşmede, sür'atli bir artış temin edecek yatırımlara ehemmiyet verilmesi. Bu husus çeşitli memleketlerin plânlarında, sanayi yatırımlarına ayrılan hisselerin büyüklüğünden meydana çıkmaktadır.¹ Meselâ Çekoslovakya'nın 1949-53 devresine ait plânında, yapılması mutasavver olan mecmu yatırımın %55 i sanayie tahsis edildiği halde, ziraaatte ancak %7 ve ulaşırmaya %13 gibi hisseler ayrılmıştı. Romanya'da 1951-1955 devresi için nispetler şunlardır: Sanayi (%53), Ziraat (%10), Ulaşırma (%16). Diğer memleketlerin plânlarında aynı şekilde başlıca prioritenin sanayie verildiği görülüyor. Buna mukabil ziraaat, ulaşırmaya, mesken inşaatına ayrılan yatırım fonları nispeten alçaktır.

Plânların tatbikatını ve tâyin edilen hedeflerin tahakkuk derecesini anlamak için, mezkûr memleketlerin millî gelirleri hakkında 1955 te Avrupa'nın iktisadî durumu, Birleşmiş Milletler, Cenevre, 1956.

gelirlerinde plânlanan ve elde edilen yıllık artışlarla, derpiş edilen ve tahakkuk ettirilen mecmu sâbit yatırımları mukayese etmeliyiz. Aşağıda verdiğimiz tablolar bermütad Cenevre'de Birleşmiş Milletler Avrupa İktisadî Komisyonunun raporlarından alınmıştır. Birinci tabloda, çeşitli memleketlerin plân devreleri esnasında, derpiş edilen ve tahakkuk ettirilen yıllık millî gelir artış nispetleri gösterilmiştir:

Yıllık Ortalama Millî Gelir Artışları

	Plânlanan	Fiili
Polonya (1950-55)	13	11
Bulgaristan (1949-52)	13	13½
Romanya (1951-55)	21	13
Çekoslovakya (1951-53)	8	9
Macaristan (1951-54)	18½	6½
Doğu Almanya (1951-55)	10	10

Plânlanan yıllık millî gelir artışlarının çok yüksek olması, plân hedeflerinin umumiyetle çok yüksek tutulduğunu göstermektedir. Elde edilen fiili neticeler (fevkalâde yüksek bir artış hadi derpiş etmiş olan Romanya hariç) plânlanan nispetlere yakındır. Binaenaleyh mevzuubahis devreler zarfında mezkûr memleketlerin hakikaten hızlı bir tempo ile terakki etmiş oldukları neticesine varılabilir. Plân devresi için yapılması derpiş edilen mecmu sâbit yatırımın umumiyetle gerçekleştirildiği aşağıdaki nispetlerden anlaşılıyor. Bu nispetler yüzde olarak, plân hedeflerine nazaran, gerçekleştirilen yatırım miktarını gösteriyor: Polonya (%103), Bulgaristan (%110), Romanya (%95), Çekoslovakya (%85), Macaristan (%79), Doğu Almanya (%71). Millî gelirden yatırıma ayrılan nispetlerin çok yüksek tutulmuş olması şayanı dikkattir. Ortalama olarak bu nispet %25 civarındadır. Yapılan investisyonlar neticesinde sınaî istihsalde artışlar sağlanmış. Aşağıdaki tabloda bâzı mühim sınaî maddelerden, 1953 ve 1955 senelerinde istihsal edilen miktarlar gösterilmiştir:

FORUM OKUYUNUZ
FORUM'A ABONE OLUNUZ
ABONE BEDELİ :

Senelik: 13,— Altı Aylık: 6,50 T.L.
FORUM'un Banka Hesap No. ları:
Ziraat Bankası Merkez: 328/5858
İş Bankası Yenişehir Şb.: 530

Doğu Avrupa'da Sınai İstihsal
(Milyon ton)

		Kömür			Traktör	
		ve Linyit	Ham çelik	Çimento	(000)	Kâğıt
Polonya	1953	94.3	3.6	3.3	6.9	355
	1955	100	4.4	3.8	7.9	402
Çekoslovakya	1953	54	4.4	2.3	8.1	317
	1955	64.8	4.5	2.8	15.0	340
Macaristan	1953	21,3	1.5	1.0	0.8	—
	1955	22,3	1.6	1.2	4.6	—
Doğu Almanya*	1953	172.8	2.2	2.4	—	—
	1955	201.4	2.5	3.0	—	—
Romanya	1953	5,4	0,7	1,9	5,1	—
	1955	6,2	0,7	2,0	5,0	—
Bulgaristan*	1953	8,4	—	0,7	—	0,28
	1955	10,3	—	0,8	—	0,30

Tablodaki rakamlar sınai istihsalde umumiyetle mühim artışların kaydedildiğini göstermektedir.

Bununla beraber, plânlama hususunda bazı teknik hatâların yapılmış olduğu anlaşılıyor. Yapılan yatırımla-

rın neticesi olarak meydana gelecek istihsal artışları doğru bir tarzda hesaplanmadığı için, plânlarda istihsal hedeflerinin tahakkuk derecesiyle yatırımların tahakkuk derecesi arasında inhirafın müşahede edilmiştir. Harbi müteakip ilk yıllarda vukubulan sür'atli istihsal inkişafının, plânlama müta hassıslarını yanılmış olması ve hatâların bu yüzden ileri gelmiş olması muhtemeldir. Son yıllarda bu teknik hatâların itiraf edilmesi ve ilim adamlarıyla devlet adamları arasında plânlamanın usûlleri ve hedefleri mevzuunda açık münakaşaların cereyan etmiş olması şayanı dikkattir.

(*) Bak. Birleşmiş Milletler, Harbden sonra Avrupa'nın iktisadi durumu, Cenevre, 1953.

(*) Sadece linyittir.

BİR ETÜD:

Köy Evleri — Köy Yemekleri

HARMANDALIOĞLU

Şüphesiz köylümüzün bitip tükenmez sayısız dertleri vardır. Bu sayısız dertlerin belki en başında köy evleri - köy yemekleri meselesi gelir.

Siyasî mülâhazalarla da olsa köylünün dertlerine kulak kabarttığımız şu son yıllarda elimizde bilimsel etütlere dayanan plânlara, istatistikler olmadığı için işlere nereden başlanacağı pek kestirilemiyor. Şu son senelerde köylümüzün alım satım işlerinde ufakta olsa bir kıpırdanma olduğu inkâr edilemez. Dikkat edilirse bu kıpırdanmanın, onun genel yaşayışına fazla tesir edemediği sadece kılık kıyafet gibi gösteriş alanında kaldığı görülür. Buna kalkınma demek ne dereceye kadar doğru olur, bilemeyiz!

Köy kalkınma dâvasında, birazda yepyeni bir görüş ve zihniyetle ele alınması gereken, zamana ve çabaya dayanan bilgi ve görgü bir tarafa, acaba diğer yönlerde düne göre köylümüzün yaşamasında, yemesinde, içmesinde, ev hayatında belirli bir değişme olmuş mudur?. Peşinen söyleyeyim ki yurdun çeşitli mahsul bölgelerinde yaptığımız incelemeler bizi hiç de köylünün lehinde kayıtlı edeceğimiz bir sonuca götürmüyor. Nasılkı dünün köylüsü üç beş yüz lirayı bir araya getirip başını sokacak bir kulübe, yapmakta güçlük çekiyorsa, bugünün köylüsü de üç beş bini peydahlayıp kendisine bir evceğiz yapmakta aynı sıkıntılara, aynı güçlüklerle uğruyor. Keza ölen öküzünün, atının yerine bir yenisini

almakta) oğluna nişan takıp düğün yapmakta da hep aynı güçlüklerle, aynı imkânsızlıklarla karşı karşıya bulunuyor. Forum'da köylümüzün; gelir - gider tablolarını verirken zaman zaman üzerinde durduğumuz birbirinden önemli konulardan biz sadece burada köy evleri - Köy yemekleri üzerinde duracağız. Aynı bir seri teşkil edecek olan bu yazılarımızın birincisinde Kara Deniz'in orman bölgesindeki köyler yer alacak.

Çeşitli mahsul bölgelerinde bulunan köylerimizin sosyal ve ekonomik yapısını incelerken onun günlerinin nasıl bir yerde geçtiğini, bu evlerin çatısı altında neler yenilip içildiğini, başhca gıdalarının nelerden ibaret olduğunu bilmemizde elbette büyük faydalar vardır.

Bu yazımızda yakından tanıdığımız Akçakoca köylerini ele alacağız. Bu orman bölgesinde üç tip eve rastlanmaktadır:

BİRİNCİ EV TİPİ:

Bundan yetmiş - yüz yıl önce inşa edilenler; Bu evler, çivi kullanılmadan yapılmıştır. Bunlarda temel direkleri taşlar üzerine oturtulmuştur. Çanti tabir edilen bu evlerde çatı kısmına kadar çivi kullanılmaz. Çatıda kullanılan çivilerde demirciler tarafından yapılan karagividir. Bu evler, çok kere bir buçuk direk üzerine inşa edilmiştir. Alt katı ahır, odunluk, samanlık, ikinci katı ise, genişçe bir salonla bir tek odadan ibarettir. Bu oda

yerine göre hem mutfak, hem sandık odası hem de kiler vazifesini görür.

ÇANTI evlerin duvarları, ağaçlar aralıksız olarak üstüste yığılmakla yapılmıştır. Her ağaç başları kertik yapılarak birbirine geçirilmiştir. Bu bağlantılar bir nevi beton vazifesi görmektedir.

Bu tip evlerde ocaklar evin bir köşesine yapılmıştır. Yüz numarası dış kapının bir köşesine sıkıştırılmıştır. Evlerde pencere vazifesini yanlardan ağaçları kesmek suretiyle açılan küçük delikler görür. Çok kere bu deliklerde cam yerine tahta kapaklar kullanılmaktadır. Çadırın biraz daha tekemmül etmiş şekli sayacağımız bu tip evlerde tavan yoktur. Bir çocuklarında tepeden açılan delikler hem pencere hem de baca vazifesini görür. Çanti evlerin çatılarında kiremit yerine HARTUMA denilen tahta kapaklar kullanılır. Bu da bölgesine göre çam ve kayın ağacındadır. Köylüler, ÇANTI evlerin zelzeleye karşı dayanıklı olduklarını söylemektedirler. Bu tip evlere Kara Deniz'in dağlık ve ormanlık bölgesinde bugün bile rastlanmaktadır. Bu bölgede oturan köylülerin yayla evleri hemen hemen bu tiptendir.

İKİNCİ TİP EVLER:

Gene orman bölgesinde gördüğümüz bu ikinci tip evlerin inşaat tarihleri 40 - 50 yıl öncesine rastlar.

Birincilerde olduğu gibi çok kere bu evlerde de tavan yoktur. Bina yarım direk da

ha uzatılarak iki direk üzerine oturtulmuştur. Tamamiyle ahşaptır. Birinci direkte yani binanın alt katında ahır, samanlık ve odunluk vardır. İkinci kat dediğimiz üst katı ise, ev olarak kullanılır. Bu tiplerdeki ev kısmı iki veya üç odalıdır. Rençber evi olduğu için salonları geniş ve ocaklıdır. Birçok evlerde her odanın ayrı bir ocağı vardır. Bu tiplerin bázalarına tavan girmişse de salon kısmı birincilerde olduğu gibi umumiyetle tavansızdır. Helâlar ve apteslikler yanyana giriş kapısının sağında veya solunda ayrıca bir aralık içindedir. Bu evlerin helâlarına ve aptesliklerine henüz taş girmemiştir. Bu vazifeyi oyulmuş tahtalar görür. Gene köylülerin ifadesine göre 40-50 yıl önce yüz lira harcamak suretiyle böyle bir eve sahip olunabiliyor-muş.

Bu orman bölgesinde hemen hemen her ev çitlerle çevrilerek avlu içersine alınmıştır. Duvar vazifesini çok kere kesteneden kesilmiş bir buçuk iki metre boyundaki kazıklar veyahut yan yana dizilmiş tahtalar görür. Eskiden köylüler bu kazıkların arasında «aço» diğer tâbirle orman-güllü dedikleri kolay eğilebilen bir bitki ile örürlermiş. Bu, çitleri birbirine sıkıca bağlar dayanıklı olmasını sağlamış.

İkinci tip evlerde çatılar kasaba içinde ve kasabaya yakın köylerde kiremit, dağlık bölgede ve orman içindeki köylerde çatılar (HARTUMA) tahta kapaktır. Bolu'nun bir çok orman köyleri ile Samsun ve havalisindeki bir çok evlerde kiremit yerine (HARTUMA) yani bu tahta kapaklar kullanılmıştır. Çok kere bunlar çivisiz olduğu için üzerleri rüzgâr atmaması için taşla bastırılmıştır. Bu ikinci tiplerde pencerelerin sayısı bir miktar artmıştır. Ebatları da oldukça büyüktür. Ocaklar, orta yerden bir kenara çekilerek dumanın rahat çıkması için üstlerine birer baca yapılmıştır. Bu evlerin iç döşemeleri de gayet basittir. Şuraya buraya geliş güzel atılmış bir iki hasır, kaba dokunmuş bir iki kilim keçe evin iç döşemesini teşkil etmektedir. Varlıklı ailelerde döşeme fakirlerinden biraz daha farklıdır. - Eski köy evleri, iç içe bir birine geçmiş vaziyette idi. Karadeniz muhacirleri geldikten sonra evler bu sıkışık durumdan kurtularak daha dağınık ve bahçe içinde yapılmağa başlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ TIP EVLER:

Bugün köylerde gördüğümüz modern köy evleri diyebileceğimiz bu üçüncü evler, üç veya iki direk üzerine inşa edilmektedir. Arazinin durumuna göre şekil almaktadırlar. Bölgenin Göktepe, Kebenç Arabacı köyleri topluca; Melenagzı, Beyveren, Ayazlı, Doğancılar köyleri ise, dağınık ve birbirinden uzaklardır.

Bu evlerde de birinci direk ahır, samanlık; İkinci ve üçüncü direkte odalar vardır. Bu tiplerde odalar genişçe ve salonun iki tarafına sıralanmıştır. Her katta dört oda vardır. Yüz numara ve aptesliklerden ayrı olarak ileride evlenip ayrılacak çocuklar düşünülerek her odanın köşesine bir ocakla, gizli bir gusulhane yerleştirilmiştir. Diğerlerinde olduğu gibi yüz numarası ve abdesliği kapının yanı başındaki aralık altındadır. Birçoklarında abtesliği ve yüz numarası taştandır. Her direk

arası iki buçuk, üç metre kabul edildiğine göre, evlerin temelden itibaren boyu 8-10 metre arasındadır. Dört köşe üzerine yapılan bu evler, oldukça kullanışlı pencereleri genişçedir. Odaların içi ferah ve aydınlıktır. Bu tip evlerde de direkler taşlar üzerine oturtulmuştur. Bunların duvarlarında ahşap veya tuğla kullanılır. Binanın genel çatısı ağaçtır. Sonradan araları tuğla ile örülür. Akçakoca köylerinde bu çeşit duvarlara KARGAZ veya HIMİŞ duvar deniliyor.

Ayrıca her evin önünde SUNDURMA dedikleri balkonumsu bir çıkartma vardır. Bura köylerinde bu evler, zenginlerde üç direk üzerine fakir ve orta hallilerde iki veya bir direk üzerine inşa edilmiştir. Bazı köy evleri okadar geniş tutulmuş ki, evin genel çatısı otuz yıl önce kurulduğu halde bu müddet içinde bir katı işlenip içine girilebilmiş, diğer katlar yağmura, yağsa karşı çürümeye terk edilmiştir. Melenagzında ve diğer köylerde böyle yarım kalmış pek çok binalara rastlanmaktadır. Köylülere bunun sebebini sorduğumda, "acelesi ne elbet bir gün yaparız" dediler.

Hani, rençberin karnını yarmışlar da seksen tane "bıldırcı yıl" çıkmış. İnsan orman köylerinde çürümeye terk edilmiş bu koskoca ahşap binaları görünce ister istemez bu sözü hatırlıyor. "bu, Yıl? değil gelecek yıl." Yarım kalan, evin çatıları mı sanki? Ev ikmâl edilip meydana çıkmış olsa bile bu sefer de sıvalar unutulmuş. Koca bir köyde ancak bir veya iki tane sıvalı eve rastlıyorsunuz. Bunun sebebini sorduğumda kimi köylüler, himiş duvarların sıva götürmediğini söylediler. Kimi köylüler de, "İş oraya gelince iflâhımız kesildi dayandık kaldık" diye cevap verdiler.

Bu günün bu üç direk evleri, bu çevrede 10-12 bin liraya mal oluyor. Kasabaya uzaklığı, yakınlığı, sahibinin ormandan ağaç tedarik etmekteki becerikliliği bu fiyati az çok değiştirebiliyor. Son senelerde Akçakoca'nın iç turizm merkezi haline gelmesi üzerine zengin köylüler bu tip evleri kasaba merkezine yapmağı daha uygun buluyorlar. Kendileri yazları köyde kalarak evlerini turistlere pansiyon olarak veriyorlar. Akçakoca'da köylü hemşehriler tarafından yapılmış, böylesi pek çok ev vardır.

İkinci tip evlerin maliyeti ise 4 bin ile 6 bin lira arasındadır. Bu yaz, gezip konuştuğum köylüler, aynı tip evlerin Bolu, Düzce, Adapazarı ve Bursa köylerinde de aşağı, yukarı aynı paraya çıktığını ifade ettiler.

IŞIK TERTİBATI:

Birinci tip çantı evlerde yukarıda belirttiğimiz gibi pencere tepeden açılmıştır. Buna delik demek daha doğuru olur. Bu deliklerde cam olarak yeşilimsi kalın dayanıklı bir cisim kullanılmaktadır. İkinci tip evlere ise, tamamiyle cam girmiştir. Pencereler çoğalmış, eb'adı da oldukça genişlemiştir.

Burada bir noktayı daha belirtelim ki, 100 - 150 seneden bu yana geçirdiği safhaları işaret ettiğimiz bu köy evlerinde daha ziyade Akçakoca ve dolayları esas tutulmuştur. Bugün Akçakoca köylerinde

orta halli bir fındıkçının yıllık gelirinin 6 - 7 bin lira arasında olduğu unutulmamalıdır; bunun dışında ayrıca her köyde yıllık kazancı 10 - 30 bin lira arasında oynayan zengin köylülere de rastlanmaktadır. Akçakoca dolaylarında inşasına başlanılan evin iç teşkilâtı eskiden erkek evlât sayısı gözönünde tutularak yapıyordu. Ailenin bütün çocuklarını tek çatı altında toplamak isteği hakimdi. Şimdi bu bölgede yavaş yavaş her erkek evlât sayısına göre bir ev yapmak düşüncesi yerleşiyor.

Evin iç döşemeleri : Bu bölgede vakti hali yerinde olan köylüler halı kullanıyor, orta hallisi kilim daha fakiri yerli hasır ve Antep kilimi kullanıyor. Varlıklı aileler de dört odadan bir tanesi daima döşeli bulunuyor! Fakat ORTA ANADOLU köylerinde olduğu gibi burada sedire fazla önem verilmiyor. Gene Orta Anadolu köylerinde görülen eşya kalabalığına bura köylerinde pek rastlıyamıyoruz. Her evin dolapları ve yüküğü vardır. Pencerelerde işlemeli perdeler rastlanmaktadır. Bazı evlere radyo ve dikiş makinesi girmiştir.

Çardaklar: Köy evlerinin hemen hepsinde fazlaca güneş alan tarafında tahta çardaklar vardır. Kule biçiminde olan bu çardaklara bura köylüleri SAYVAN adını vermişlerdir. Bu sayvanların açık olan alt tarafına saman ve ot tepilir, üst tarafında da kışık nevale kurutulur ve ayrıca mısır yerleştirilir.

Düğünler: Akçakoca köylerinde düğünler 2500 liradan başlayarak, ailenin maddî durumuna göre 10,000 liraya kadar yükseliyor. Düğünlerde geline takı olarak bir beşbirlik, bir kaç reşat altını 250 lira değerinde bir çift küpe, bir yüzük takılır son zamanlarda köylere bilezik, altın saat gibi ziynet eşyaları da girmeye başlamıştır. Bunların dışında düğün yapan taraf 50 - 250 lira arasında PİLAVLIK adı altında bir delikanlı masrafı öder köy gençleri bu para ile aralarında eğlenmeler tertip ederler. Ayrıca bir kız gelin olurken, oğlan evine yatki, kabı kacağı, perdesi ve bütün bir mutfak takımı ile birlikte bir hayli eşya getirir. Bunun masrafı oğlan evinden çıkar. Yetişmediği yerde kızın babası imdada yetişir. Halbuki Akçakoca kasabası içinde oğlan evinin düğünlerinde para harcaması vâki değildir. Bütün masraf kız babası üzerindedir. Bu adet yavaş yavaş köylere de sıçramağa başlamıştır.

Köy kıyafetleri: Bura köylerinde erkekler ceket, pantolon hali vakti yerinde olanlar palto ve pardösü giymektedirler. İyi giyen bir erkek ortalama olarak giyim eşyasına 300-400 lira arasında bir para harcar, kadınlarda giyim eşyasına harcanan para ise 200 ilâ. 250 lira arasındadır. Yerli kadın kıyafetlerinin üst tarafını ışık, alt tarafını bol paçalı şalvarlar teşkil eder.

Yemekler: Evlerin günlük ekmekleri umumiyetle köy fırınlarında mayalı olarak yapılır. Yemekler ise ocaklarda pişer. Kara Deniz'den gelen muhacirler ise seyyar fırın tabir edilen oyuk taşlar içinde evin nufusuna göre günlük ekmek yaparlar.

Günlük yemekler:

Sabah kahvaltısı, yoğurt tarhanası,

Kızılık tarhanası "Kahvaltıya henüz çay girmemiştir."

Öğle yemekleri: ev makarnası, mısır unundan yapılmış MEMELİKA diye bir yemek; (bu da, sütü, cevizli, yoğurtlu olmak üzere üç çeşittir), Lahanadan yapı-

lan çeşitli yemekler, mevsime göre kuru veya yaş sebzeler...

Akşam yemekleri: Kabak tatlısı bulgur ve pirinç pilâvı, kuskus, muhtelif kuru meyva hoşafı ve turşu. Burada şunu

da belirtelim ki, Akçakoca köylüleri çok çeşitli yemek bildiklerini ileri sürerek övünürler. Bunda da haklıdır, bu öğünmelerinde tabiatın da az çok bir payı vardır; zira tabiat bu bölgede bir hayli cömert davranmıştır.

Okurların Forumu

Forumdan Ne Bekliyoruz

FORUM Yazı Kurulu'na,

Memlekette ekonomik ve sosyal sahalarda liberal fikirlerin neşirliğini yapmak emeliyle tesis edilmiş olan FORUM'un, Hürriyet Partisinin kuruluşundan sonra kendisine bir (pole d'attraction) bulduğu hissediliyor ve Aydın Yalçın ve arkadaşlarının Üniversiteden çekilmelerini müteakip; bu his daha kuvvetle duyulmağa başlıyordu. İki müessese arasındaki fikir akrabalığının ifadelerde de bir muvazilik temin eylemesi pek tabii idi. Ancak ne de olsa umumî hatları ve neşriyatındaki değişiklikler dolayısıyla FORUM, yine de çıkışındaki düstura yani fikir meydanı olmak düsturuna sadık kalmakta devam eyliyordu. Fılvaki Forum'da bundan evvel sık sık rastlanan bazı imzalara son zamanlarda pek tesadüf edilemez olmuştu. Fakat bunun sebebi bu imza sahipleri ile FORUM arasında doktrin ayrılıkları husule gelmiş olmasından ziyade Emeklilik Kanununun 39 uncu maddesi ile izah edilebilirdi.

Vaziyet, Aydın Yalçın'ın resmen Hürriyet Partisine iltihakından sonra değişmeğe başladı. Ve diğer arkadaşlarının da durumlarını tesbit eylemelerinden sonra büsbütün tebellür etti. 85 inci sayınızda verilen bütün izahata ve yapılmış çalışmaların açıklamalara rağmen Forum'un bugün Hürriyet Partisinin tam bir organı olmadığını iddia eylemek yersiz olur. Hatta FORUM yalnız Hürriyet Partisinin organı olmakla iktifa eylememekte, bir az daha ileriye giderek Partinin fikri mürşitliğini yaptığını telmihe kadar da varmaktadır. Hürriyet Partisinin Kongresine dair notta ki FORUM'a taallük eden işareti başka ne suretle tefsir edebiliriz ki...

Bütün bu yukarıdaki sözlerimle sizi Hürriyet Partisini desteklediğinizden dolayı muahaize ettiğim zehabına düşülmemesini rica ederim. Ben de, sizin kadar, Hürriyet Partisinin alemdarlığını yaptığı fikirlerin mürevvici ve hatta mücadeleci müdafiyim. Benim dokunmak istediğim nokta tamamen başkadır.

Biz FORUM'u liberal fikirlerin mürevvici, fakat parti zihniyetinin tesirinden azade bitaraf bir müşahit karakteriyle tanıdık. Fılvaki, her mücadelede olduğu gibi, fikir mücadelesinde de bir tarafı tutmak ve o tarafın davasını gütmeye lüzumdur. FORUM'un iddiası ilmi hakikatle-

rin gösterdiği tarafı tutmaktır. Bu (ilmi hakikatler) tabirinin de su götürür çok yeri olmakla beraber, biz bu ilim taraftarlığını siyasi mücadele unsurları fevkinde bir tarafsızlık olarak kabul ediyorduk. Fakat 85. nüshanızı okuduktan sonra bu husustaki tereddüdümüzü haklı bulmak icabeder.

FORUM'un yazarları angaje olabilirler. FORUM'un okuyucularından çoğu da keza angaje olabilirler. Fakat FORUM, hiç bir tarafa angaje olmamakta ve serbest fikir meydanı olarak kalmakta devam eylemelidir.

Vâkıa, FORUM serbest kalmakta devam edeceği iddiasındadır. Ve bu gün Hürriyet Partisini desteklese bile, bunun taraf tutmak sayılmaması gerektiğini, Nevyork Times misaliyle, öne sürmektedir. Fakat unutmaktadır ki Türkiye ve Amerika'nın manevi atmosferleri tamamen değişik olduğu gibi, Nevyork Times'ın F. D. Roosevelt'i desteklemesi büsbütün başka şartlar içinde yer bulmuş bir hâdisedir. FORUM, bir tarafı tutmak yolundaki temayülünü muhik göstermek için meselâ İngiltere'de The Economist ve Fransa'da Revue des deux mondes gibi mecmuaları ıshat edebilse idi bu şahitler daha kandırıcı olurdu.

FORUM'un okuyucuları, mecmualarından, hâdiseleri, yazarlarının çoğunluğunun bağlı buldukları Parti zaviyesinden ziyade bir fildişi kuleden seyretmesini ve tahlillerini her türlü hissi tesirlerden azade olarak yapmasını istemekte ve beklemektedirler. FORUM şimdiye kadar bunu yapabileceği ve yapmakta olduğu intibahı uyan dırmıştı. Bu kanaattir ki FORUM'un etrafına, bugün iftihar ile anmaktan zevk duyduğu, geniş kitleyi toplamıştır. Gözönünden uzak tutulmamak lazımdır. ki FORUM'u okuyanlar arasında Hürriyet Partisini tutanlar kadar bu Partiyi tutmayanlar ve belki de şu veya bu sebeple ona muhalif olanlar ve fakat en az Hürriyet Partililer kadar vatanını sevenler vardır.

Hele Hürriyet Partisinde milite edip-te yine de FORUM'un hiç bir tarafa angaje olmamasını ve şimdiye kadar yürüdüğü yolda devam etmesini isteyenler...

Derin saygılarımla.

S. Nusret ANAL - İSTANBUL

C. H. P. yi İtham Etmek Hevesi

FORUM Yazı Kurulu'na,

Forum'un 1 Ekim 1957 tarihli başyazısını hayret ve üzüntüyle okumuş bulunmaktayız. Hadiseleri etraflıca tahlile gayret eden ve bu arada mevzu ile en küçük bir alakası olmayan hususlara temas eden bu makalede, işbirliğinin akim kalmasında suçun C. H. P. nde olduğu yazılmaktadır.

Biz bu yazıdaki itham ve isnatları imkân nisbetinde cevaplandırmaya çalışacağız.

D. P. "İşbirliğini önleyici kanun"u da diğer antidemokratik kanunlar gibi, B. M. M. nden maharetle ve ekspres sür'atiyle geçirdi. Bu durum karşısında işbirliğinin amelî cephesinin imkânsız hale geldiğini sayın İnönü C. M. P. kongresinde açıkladılar. İnönü'nün o günkü konuşması realiteyi tam mânasıyla aksettirmekteydi. Kaldı ki, C. H. P. seçime yalnız kendilerinin girmesi teklifinde bulunmadı. Fakat o zaman ve zehaba kapılan diğer muhalif partiler, böyle bir şeyi kat'iyen kabul etmeyeceklerini bildirdiler ve hattâ C. M. P. Genel Merkezi teşkilâtına derhal şu tamimi yolladı: «Seçimlere tek başına giriyoruz, ha! zır olun!»

Nedense C. H. P. daima itham edilmek istenir. Bu hâdisede de öyle oldu ve - gariptir ki - diğer muhalif partilerin tamamen haklı oldukları bazı kimselerce kabul ve teslim olundu. Fakat hadiseyi daha yakından inceleyecek olursak, işbirliğinin suya düşmesinde kabahatin C. H. P. de olduğunu görürüz:

C. H. P. seçimlere girmeme teklifini kabul etmemiştir. Haklıdır. Vatandaşın ümidi bugün sadece muhalefettedir. Muhalefet seçime girmez ve yurttaş D. P. nin keyfi icraatıyla başbaşa bırakırsa, memlekete karşı olan vazifesini ihmal etmiş olur.

C. H. P. bölge taksimini sağlam bir yol olarak görmemektedir. Gölge liste usulünde, D. P. nin muvazaa isnadında bulunup seçimleri feshedeceğinden endişe etmiştir. Haklıdır. "Oyunuzu muhalefete veriniz!"

demeyi bile muvazaa addetmek istiyen ve istediklerine şeklen bir hukuki damga vurarak gayelerine ulaşan D. P. den böyle bir hareket kolaylıkla beklenebilirdi.

C. H. P. tek başına biz seçime girelim dememiştir. Fakat başka çıkar yol olmadığına ve muhalefet partilerinin gayesi de D. P. yi iktidardan uzaklaştırmak olduğuna göre, böyle bir teklifi ana muhalefet partisine yapmak, H. P. ile C. M. P. ne düşerdi. Halbuki onlar bu yolu tercih etmediler. C. H. P. ne itimattan kaçındılar. Peki ne elde ettiler? Hiç. Sadece D. P. nin iktidarda kalma şansı hiç değilse yüzde eli fazlalastı. Forum, bu usulle «C. H. P. nin arkasında bir muhalefet bloku tesisinin imkânsız olduğu, bu sebepten de seçimleri kazanma şansının artımayacağı» iddiasındadır. Bilâkis bu şans artardı, hem de bariz surette artardı. C. H. P. nin arısında tam değilse bile dörtte üç nisbetinde bir muhalefet bloku pekâlâ teşkil edilebilirdi. Bu da kâfiydi.

Forum'un başyazısı diğer sütunlarında C. H. P. devrini kötölemekte ve adeta C. H. P. ne: "Vatandaş tekrar maziye yaşamayı arzu etmez, bu sebepten de size rey vermez" demek istemektedir.

D. P. taze kuvvetlerle - H. P. ve C. M. P. kasedediliyor - boy ölçüşmektense, yıllanmış ve tecrübe edilmiş, C. H. P. ile boy ölçüşmeyi canı gönülden istemiş. Biz aksî fikirdeyiz. Bugün D. P. nin karşılaşmaktan çekindiği yegâne parti C. H. P. dir. C.M.P. ve H.P. henüz memleket çapında ve mevcut seçim sistemiyle D.P. karşısında bir hiçtir.

C. H. P. nin mazisini fazlasıyla kötölemeye çalışan başmakale muharririne şunu hatırlatmak isteriz ki, II. Dünya Savaşı biter bitmez daha nefes almadan çok partili hayata geçilmiştir. Ondan evvel 1939 - 1945 arasında, çevremizdeki ateş çemberi gittikçe aleyhimize daralırken, bunları düşünmeye herhalde pek vakit bulamazdık. C. H. P. daima kötünden iyiyе yürümüştür. D.P. ise aksî Esasen Sayın İnönü de bunu B. M. M. kürsüsünden ifade etmiştir: "Biz mutlakiyetten bugüne geldik, siz bugünden mutlakiyete gidiyorsunuz." Bunları bilmeleri gereken sayın makale yazarının C. H. P. ni yermesi değil, aksine, işbirliğinin fikri cephesini muhafaza etmek vazifemiz olduğuna göre desteklemesi icabederdi. Fakat o, bunu asla düşünmüyor ve zihinlerden maziden kalma tortuların atılamayacağını ifade ediyor. Kendileri bir münevver olarak, mazi-nin tortularıyla uğraşmaktan daha mühim işlerimiz oldığını bilmeliydiler. O tortular olduğu gibi maziye gömüp, yeni ve taze ümitlerle nazarlarımızı âtiye çevirsek; zannederim pek daha isabetli hareket etmiş oluruz.

Netice olarak şunu söylemek isteriz ki, H. P. ve C. M. P. seçimlerde C. H. P. ni desteklemeyi istemeyip infiratçı birer yol tutmakla büyük bir hata işlediler. Çünkü üç - dört il hariç aldıkları oylar hiç bir işe yaramıyacak ve sadece heba olacaktır. Fakat bu oyların hiç olmazsa yarısını C.H.P. lehine kullanılmasını sağlasalardı, D. P. şüphesiz pek güçlü bir silâh karşısında kalmış olurdu.

Hadiseleri daima ilmin ışığında incelediğini tekrarlayan ve fakat bu iddiasına bazen aykırı hareket eden Forum Dergisi, bu başyazısında bakınız neler söylüyor:

"Türk Milleti kötü ile daha kötü - C. H. P. ile D. P. anlaşılıyor - arasında değil, fakat iyiler - H. P. ve C. M. P. anlaşıl-makta - arasında bir tercih yapmaya doğru sevkedilmelidir."

Başka bir cümle:

"Seçmene eski ile yeni iktidar arasında bir tercihin bahis konusu olmadığını gösterecek ve kolayca karar vermesine yardım edecek tarzda tavsiyelerde bulunmalıyız."

İnsan ister istemez tuhaf şeyler düşünüyor. Bilmiyoruz, yoksa tarafsız Forum Dergisi C. M. P. ve - bilhassa - H. P. nin sözcülüğünü mü yapıyor? Bu imzasız başmakaleleri kimler yazmaktadır? Bilmek isterdik...

Ergun ÖNEN — Ankara

Politikada İlme, Plâna Kaliteye Doğru

FORUM Yazı Kurulu'na,

Mussolini, sağlığında, kendini faşizme karşı çıkan doktrinler önünde şöyle savunmuştu: "Biz bir hareketiz; lâyetut prensipleri ve itikatlar müzesi değiliz!"

Ayrıca, faşizm; sınıf, grup ve şahısların menfaatları üstünde kaldığına inanmış bir devlet telâkkisine bağlı olduğu için, cemiyetin bütün yeni inkişaflarının peşinden gitmeyi, lüzum oldukça değişmeyi, usul, fikir ve karar değiştirmeyi tabii saymaktaydı.

Böylece; önceden belli bir plâni, sosyal meselelerde açık bir görüşü mevcut olmadan bir tesadüf ve fırsat eseri politik hayatta sıvrılan her kişi gibi, Mussolini de bu "nevzuhur" luğunun ideolojisini yapmış, ilme plâna ve herhangi bir doktrine bağlanmağı küçüklük, gerilik, kısırlık saymıştı.

Bizde, 1944 - 1950 yılları arasındaki gazete koleksiyonlarını karıştırırsanız, orada, ilme ve plâna değil sırf heyecana müstenit bir takım aşırı vaatleri elbette okumuşlardır. Faraza, muhalefetteki Demokrat Parti kurucularından bir zat, karşısında bulduğu büyük kalabalık arasındaki bir köylü kadınının bileğindeki altınları işaret ederek: "Biz iktidara bir geçelim, hepinizin kolu böyle altın bileziklerle dolacak.." demişti.

Kuruculardan bir başka zat da, cebinden cigara paketini çıkartarak kalabalığa göstermiş ve «Size bunu beş kuruşa içirteceğiz!» demişti.

Nasıl?

İşte bu "nasıl" ın cevabı ortada yoktu. Eğer hafızamız yanılmıyorsa, Demokrat Parti bütün bu vaatler silsilesini geniş ölçülerle kurulacak bir hürriyetler nizamındaki açık tartışmalara, fikir mübahalelerine bağlanmıştı. Hele o günler gelsin; memlekette hürriyet nizamı bir kere ku-

rulsun, her şey — kendiliğinden — düzene girecek, yurt âdeta sihirli değnekle kalkınacak, hayat dehşetli ucuzlayacak, kollar altın bileziklerle donanıp cigaraların iyisi beş kuruşa içilecekti.

Batıda ufak nüans farklarına rağmen, icra organını sıkı ve yakın bir şekilde mü-rakabe eden sağlam bir parlâmentolar sisteminin mevcudiyetini bilmesek, Demokrat Parti Genel İdare Kurulu adına basın'a bir deklarasyon gönderen Sayın Emin Kalafat'ın "koalisyon hükümetlerine fırsat hazırlayan parlâmenter sistemlerin modası geçmiş, sür'atle karar almak mevkiinde ve zorunda bulunan kuvvetli hükümetlerin teşkili devri gelmiştir" yollu öğütlerini belki küçük bir "şaka" olarak kabul edebilir-dik. Ancak, bu son derecede tehlikeli zih-niyet de göstermektedir ki; Demokrat Parti hadiseler tarafından bunca tezkibe uğradığı halde, sistem ve plân fikrine iltifat etmemekte, günlük olaylar karşısında acele tedbirler ve kararlar almağa, hele Meclis murakabesini bir çeşit «köstek» mahiyetinde anlamaya müsait ve müstaittir.

Böyle bir zihniyetin ise, batılı mâna ve ölçüsünde bir demokrasi sistemine bağlanmasına imkân ve ihtimal tasavvur edilemez. Teşriî kuvvet karşısında yetkileri ve hareket serbestliği fevkalâde büyütülmüş bir icra organı ancak aşırı sağ veya sol bir totaliter rejimin savunacağı tez olur. Nitekim, tarihi devrini kanlı bir şekilde kapatmış olan Faşizmin toplumdaki bütün yeni inkişafların peşinden gitmeyi şiar edinen resmî görüşü ile Sayın Emin Kalafat'ın görüşü arasında kıl kadar fark yoktur.

Filhakika; kendi içinden çıktığı bir Meclise sonradan hâkim olan bir icra organı, günlük olaylar karşısında alacağı acele tedbir ve kararları bu Meclise empoze ederek oradan "ekspres kanunlar" çıkart-tırarak suretiyle meşru bir kalıba döke-mezse elbetteki büyük bir sıkıntı ve güç-lüğe mâruz kalacak, bu sefer de "kanun-suz" yolları deneyecek ve mevcut kanun-ları son haddine kadar zorlayacaktır. "Ten-kit, sitem ve şikâyetleri ya elde mevcut kanunların en ağırları ile cezalandırıp sustu-racak veya bunları yeter görmeyip orta-ya daha ağır ceza müeyyideler, kaypak formüller getirecektir.

Fakat bir İktidar kendi halkına bu zulmü niçin yapacaktır?

Önceden bir sistemi, bir programı ve plâni olmadığı için.

Eğer bir muhalefet partisi bir masaya oturup ilimle memleket realitesini kucak-lattırsa, başka bir deyimle; bütün beşerî tecrübelerin bir muhassalası demek olan ilmi bir tez, memleket gerçeklerini bu ilim karşısında bir anti - tez olarak kabullenip de ikisinin karşılaştırılmasından bir sen-tez çıkartabilseydi, sonradan İktidara geçince aynı zorluklara asla uğramazdı. U-zak vâdeli ve ileri görüşlü plânlarla des-teklenmiyen bir parti programının kabili-tatbik olmadığı, gerek iş başındakilere gerekse vatandaş topluluklarına umumî istikametler vermekten âciz kaldığı her türlü izahattan vâreste bir keyfiyettir.

Hak, hukuk, sosyal eşitlik, demokra-tik hürriyet gibi yuvarlak sözlerin mesnet-

lerini bulmak ve göstermek gerektir. İşin tâ başından itibaren plân ve programdan mahrum bulunan Demokrat Partiyi muhalefet yıllarındaki vaatlerinden ayırıp kopartan sebepler gözümüzün önündeyken, halen muhalefette bulunan partilerimizden programlarındaki ikişer üçer satırlık kısa ve yuvarlak iyi sözlerden ayrıca, esash şekilde düşünülmüş ve kararlaştırılmış programlarına yardımcı plânlar istemek en büyük hakkımızdır. Partilerimizin sosyal ve ekonomik alanda neşrecekleri bu kabul plânlar, artık bizde de politikaya ilmin nüfuzunu gösteren çok hayırlı adımlar olacaktır.

Söz gelişi; Halk Partisinin işçilere grev hakkı tanıyacağını, sosyal adaleti sağlayacağını işitip okumaktayız. Ama bunu hangi sınırlar içinde tanıyıp sağlayacaktır bilemiyoruz. Böyle bir kanun projeleri mevcut mudur, mecutsa halk efkârına neden duyurulmamıştır? henüz bihaberiz.

Oysa ki; İktidar devretmiş eski bir partinin "gölge kabine"ye malik olması yetmez. Onun çeşitli dallarda, İktidara yeniden geçer geçmez tatbik edeceği çok açık, çok geniş reformasyonlarla dolu bir de plânları olması lâzım gelir.

Tarafsız bir vatandaş gözüyle, memleket realitesine bir göz attığımız zaman, bunlara en iyi bir şekilde hazırlanan muhalefet partisinin Hürriyet Partisi olduğunu görmekteyiz. Meclisteki ilmi seviyesi yüksek son bütçe tenkitlerinden bu yana, Hürriyet Partisinin aynı yolda yürüdüğüne dair aldığımız haberler ve edindiğimiz fikirler bizce gerçekten yürek açıcı olmuş ve olmaktadır.

Forum'u okuyanlar bilirler ki; bundan birkaç ay öncesine kadar Dergiyi neşredenler demokratik cepheyi hararetle destekledikleri halde, muhalefet partileri arasında tarafsız bölgedeydiler ve günün olayları hangi partiyi tutmak gerektiriyorsa o yanı tutmakla yetinmekteydiler. Halbuki 85 nci sayıyı okuyanlar, Forum kadrosundaki bir değişmeyi müşahade etmişlerdir. Politikaya ilim gücünü ve karakteri yerleştirmek amacıyla bulunan Forumcular bu tarafsızlıklarından sıyrılıp geniş ölçüde Hürriyet Partisine müzahir olmuşlardır. Forum'un aldığı bu son ve yeni karar, şüphesiz, olayların son gelişmelerinden ve ufukta beliren yeni imkânlardan mülhem ve müteessirdir.

Forum, bizim gibi gerek tek parti devrinin mihnetini çekmiş, gerekse çok partili hayatta aradığı fikir hürriyetini gereğince bulamamış kişilerin uzanıp toplandığı bir fikir karargâhı olmuştur. Aynı Derginin sayfaları arasında bazan birbirini nakzeden görüşlere rastlanması da, onun düşünce muhtevası itibariyle zaafım değil, bağlandığı ilkelere sadakatini ispat etmiştir.

Durumu böylece tesbit ettikten sonra, Forum'un 85 nci sayısındaki başyazısı ve "On beş günün notları" ile bizim aynı sayıda (Okurların Forumu) sütununda çıkan "Şimdi ne yapmalı?" adlı bir yazımızdaki ufak bir fikir ihtilâfı üstünde durmak istiyoruz.

Forum, "... Basınımızın ve âmmeye efkârımıza önderlik eden aydınların, halkı De-

mokrat Partiden uzaklaştırma hususunda daha dikkatli tavsiyelerde bulunmaları lâzımdır" demek suretiyle, bilhassa seçimler arifesinde Hürriyet Partisi'nin desteklenmesini talep etmektedir.

Biz ise, şu tezi savunuyoruz: muhalefete verilecek oyların dağılmaması ve bundan İktidarın yararlanmaması için, muayyen bir ilde teşkilât bakımından en güçlü muhalif partinin tutulması hem tarafsız vatandaşlar, hem de muhalefet partilerine mensup olanlar tarafından gözetilmesi gereken başlıca şarttır. Gönül, bütün muhalefet partilerimizin "işbirliği" sırasında kararlaştırdıkları kontenjanlarla Meclise gelmelerini isterse de, İktidarın aldığı anti-demokratik tedbirler muvacehesinde yapılacak ilk iş budur.

İkinci iş, seçmenlere bir kolaylık olmak üzere, bizzat muhalefet partilerinin kendilerinden gelmelidir. Yani; gerek Hürriyet Partisi gerekse C. M. P. kendilerini seçim için avantajlı buldukları bölgelere en seçme aday listeleriyle katılıp oradaki D. P. ve C. H. P. adaylarını tasfiye etmenin çarelerini bulmalıdırlar. Hür. P. de C. M. P. de böyle bir nabız yoklamasını hiç şüphesiz yapmışlardır.

Bir aksi ihtimali düşünelim; Hür. P. ve C. M. P. çok az sayıda milletvekili çıkartmış bulunsun. Seçimlerde çoğunluğu C. H. P. sağlasın. O takdirde C. H. P. nin en sorumlu ağızlarından millete verilmiş teminat mevcuttur. Seçim kanunu nisbi seçim usulüne göre tadil edilerek, 1958 Mayısında yeni seçimlere gidilecektir.

İşte biz o kanaattayız ki; Hürriyet Partisinin bütün fikri ve cismi kapasitesini ortaya koyması gereken zaman, 27 Ekim 1957 ile 1958 Mayıs arasındaki zamandır. Şimdiki halde kuvvetlerini israf etmeden, bir yandan teşkilatlanmağa öte yandan fikir ve program bakımından olgunlaşma vetiresine devam etmek suretiyle, bütün gücünü asıl o vakit ortaya koymalıdır. (1) Şimdiki halde ancak seçim avantajı üstün gelen bölgelerle yetinmesi, strateji ve taktik bakımından, bize daha ilmi bir tedbir gibi gözüküyor.

(1) Zaman unsurunun, program ve plânlarını geniş halk tabakalarına ulaştırarak, hazmettirip sindirmek bakımından Hürriyet Partisinin lehinde bir yardımcı olacağına, okuyup yazanlar nispeti düşük bir ülkede mutlaka hesaba katılması gerektiğine de işaret etmeliyiz.

Ömer SAKIP - İSTANBUL

derseniz, beni hayrete düşüren bu yazı hakkında düşüncelerimi kısaca arzedeceğim:

Sayın Dr. Aygen, seçim sistemimizin ekseriyet usulünde olduğunu biliyor ve bunu makalesinin son cümlesinde sarahaten yazıyor. Böyle olduğu halde, nasıl oluyor da yürüttüğü heaplardan bu neticeleri çıkarabiliyor? Doğrusu hayretler içindeyim. İzah edeyim:

1954 seçimlerinde D. P. 5 milyon küsur reyyle 506 mebus çıkarmasına mukabil, C. H. P. si, 3 milyon küsur reyyle yalnız ve ancak 32 mebus çıkarabilmiştir. (Sayın yazar reylerin rakamlarını bildiriyor, fakat mebus adedini yazmıyor.) Halbuki, makalesinde yürüttüğü teze göre, 350 mebus da C. H. P. sinin çıkarması lâzımdı.

Bence mesele hiç de böyle değildir. Karşılıklı seçime iştirak etmiş iki partiyi ele alalım. Her vilâyette bu partilerden biri % 50,01 ve diğeri % 49,99 alsa, birincisi bütün mebuslukları kazanır diğeri ise bir tek mebus dahi çıkaramaz. Oysaki, sayın Dr. Aygen, 610 mebusluğun taksiminde, rey nisbetlerini göz önünde bulundurarak, bir miras taksim eder gibi hesap yapıyor ki, seçim sistemi nisbi olmayıp ekseriyet usulü olduğuna göre, kanaatimca baştan aşağı yanlıştır. Önümüzdeki seçimlerde her vilâyette üç muhalif partinin her biri sıra ile % 24,99 alsalar, bunların mecmuu her üçü bir arada % 74,97 tuttuğu halde, D. P. reylerin % 25 işini alırsa yurdun istisnasız bütün mebusluklarını kazanmış olur, ve diğer üç muhalif parti birer mebus dahi çıkaramamış olurlar. (Söz aramızda, Allah korusun!)

Sayın Derginizde çıkan bütün yazıları ve rakamları daima ciddi bir tetkik mahsulü telâkki ederek o kanaatla benimsemeye alıştığım için, bu çok basit meselenin bu kadar yanlış bir tefsirle okuyuculara sunulmasını biraz hayretle karşıladığımı saklayamayacağım. Yanılıyorsam tenvir edilmemi bilhassa rica ederim.

Derin saygılarımın kabulünü istirham ederim.

Saffet ŞAV - İSTANBUL

Seçim Propagandalarımıza Dikkat

FORUM Yazı Kurulu'na,

Seçimlerin yenilenmesi kararından sonra seçim arefesi olan şu günlerde, muhtelif partiler tarafından propagandaların nasıl ve hangi mevzularda yapılacağı merak edilmektedir. Tabii ki bütün memleket dâvaları gerek iktidar gerekse muhalefet tarafından ele alınıp işlenecektir.

Fakat henüz, garp manasında bir politikanın nasıl yürütülmesi gerektiğini bilmeyen veya bir takım kısa, vadeli ve satih hesaplar uğruna bilmemezlikten gelen, politikacıların idare edecekleri seçim kampanyasında, elbette bundan öncekilerde olduğu gibi, hücum ve tenkidlerin büyük bir

Seçimlerin Neticeleri Hakkında

Forum Yazı Kurulu'na,

Abonesi olduğum sayın Derginizin 85. sayısında, muhterem Dr. Cemal Aygen'in "Önümüzdeki seçimlerin muhtemel neticeleri" başlıklı yazısını, Forum'da çıkan yazılar gibi, dikkatle okudum. Müsaade e-

kısmi gerek muvafık gerekse muhalifler tarafından, parti idareci ve mensuplarına ve mebus adaylarına teveccüh edecektir. Bu hücumlarda, geçmişin tecrübelerine bakarak maalesef, fikir ve program yerine şahsiyetin ikame edileceğini tahmin zor değildir. Şahıslar üzerinde durmak fikirler, yerine hususi hayatı tenkit etmek, kötülemek, iftira ve yalanla başkalarını kötüleyerek onların yanında kendisine bir şeref payı çıkarmaya çalışmak ancak Şark zihniyetinin Garbta çoktan iflâs etmiş ve modası geçmiş bir usulün kalıntısıdır. Dedikodu olmaktan ileri gidemiyen bu kabul propagandanın siyasetle bir alakası olmadığı gibi ne partilere ve ne de memlekete bir fayda getirmeyeceği aşikârdır.

Demokrasilerde: seçmenler şahıslardan ziyade - şahsiyetin de büyük rolü olmasına rağmen - memleket faydasına bir fikir ve programı temsil eden siyasi partilere rey verirler. Böylece siyasi bir camia olan parti içinde şahıslar ikinci derecededir. Bu itibarla siyasi partilere mensup şahıslar da bilhassa seçim zamanlarında kendi partisinin fikir ve programını savunur. Propaganda da üzerinde durulacak mevzular hattâ onların halka izah tarzının bile önceden parti tarafından hazırlanıp sözcülerine tekrar ettirilmesi varittir. Bu sebepten partilerin propaganda mevzularını dikkatle seçmeleri icabeder.

Seçimlerin yenilenmesine karar verildiği günün ferdasında devlet Radyosunun bir haber bülteninde (7.9.1957 Öğle Ajansı) İşçi Sigortaları Kurumu tarafından, Eskişehirde yapılacak bir caminin arsasının teberru edildiğinin ilâmı hayli düşündürücü olmuştur. Bununla iktidar partisinin seçimlerde hangi telden çalacağı ve sazını nasıl akort etmekte olduğu gayet iyi anlaşılmaktadır. Siyasi partilerimizden rica edelim (İktidar - Muhalif) memleketin bugün ve yarını hesabına vazgeçilsin bu yoldan.

"TÜRK DEVLETİ LÂİKTİR." Bugünün Türkiye'si yirminci asırda yetişmeye çalıştığı Batı medeniyetine ancak ve ancak bu yoldan ulaşabilir. Asırlarca koskoca bir imparatorluğun kapılarını medeniyet ve terakki dünyasına pervasızca kapamaya muvaffak olmuş bu kara kuvvetin menfi tesirini ortadan silmeden medeniyet diyarında yola çıkılmıyacağı artık aşikârdır. Bunu Türk milletinin tarihini bir kaç kelime ile bile okuyan veya dinleyenler pek âlâ bilirler. Buna rağmen son yıllarda irticaa epeyce taviz verildiği saklanamaz. Ve ne yazık ki bunun sebebi de dinî olmaktan ziyade siyasidir. Dini, bir istismar mevzuu yaparak iktidara gelen bir siyasetin mümessilleri bilmelidirler ki, iktidarları sağlam temellere istinat etmemektedir. İrtica, siyasilere sağladığı bazı ufak ve kısa vadeli faydalara mukabil bu memleketin istikbalinden ve o istikbalin temel taşlarındaki KUBİLÂYLARIN kanlarıyla yapılmış harçlarını çalmaktadır.

Böylece bir taraftan da kendi kendimizle tezada düşmekteyiz. Devlet ve millet olarak, hatta siyasi partiler olarak benimsenmiş tahakkukuna çalıştığımız Maarif Dâvamıza ihanet etmekteyiz. Bir taraftan okullar yapıyor, diğer taraftan softaları

şımartıyoruz.

Siyasi partiler unutmamalıdır ki, kendilerini iktidara getirecek veya iktidardan düşürecek olan, milletin, gelip geçici heyecanları veya dinî hisleri olmayıp, his ve heyecanlardan uzak salim ve mantıklı düşünce ve davranışlarıdır. Her iktidar içinde en sağlam mesnet şüphesiz bu düşünce temelidir.

Mevcut mevzuata rağmen, şu veya bu şekilde hissettirmeden yapılmaya çalışılan bu istismar memlekette üzüntü yaratmaktadır. Şunu da ifade edelimki bugün köylerde D. P. propagandası yapan köylü vatandaş bu yola gitmeden muarızlarını pek âlâ ikna edebilecek gayet güzel propaganda usulleri bulmuştur. Bunlar daha faydalı olmaktadır aynı zamanda da hem realist hem de zararsızdır.

Bu mevzu da Basınla muhalefetin el-ele çalışması tabiidir. Nasıl ki rejim meselesinde beraberdir. İşte rejimin temel taşlarından biri belki de memleketimizin bünyesi icabı en önemlisi...

Dava memleket ve milletindir. Hepimizindir.

A. Şaban KAYA - Kayseri

Seçmen Vatandası

FORUM Yazı Kurulu'na,

Parti liderlerinden kademe kademe gazete muhabirlerine kadar, halk oyunu aydınlatarak aydınların seçim Kanununu maalesef okumak külfetine katlanmadan, rivayete atfen muhtelif şekillerde tefsir etmeleri ve bunu basın yoluyla halka intikal ettirmeleri halk oyununda haklı tereddütler hasil etmektedir. Esasen mevcut Seçim Kanunu seçim faaliyeti ve iradesini birtakım takyidlere tâbi tutmaktadır. Bu takyide inzimamen bir de bazı fahri hukuk müşavirlerinin! mer'i seçim mevzuatını indi surette tefsir etmeleri suretiyle hasil ettikleri bir hava var ki, bu hal ekseriyeti hukuk bilgisine aşina olmayan seçmen vatandaşların zihninde oyunu serbest olarak kulanamamak gibi tehlikeli bir zehap yaratmaktadır.

Bu sebeble halkın aydınlanmasında vazifeli bir aydın olarak aşağıdaki hususların Derginiz yoluyla halk oyununa ulaştırılmasına delâletlerinizi rica ederim.

1 — Mer'i T. C. K. da ve ceza hükümlü Hususi Kanunlarımızda kıyas yoktur. (Kanunsuz suç ve ceza olmaz. T. C. K. madde: 1) Binaenaleyh birtakım istidlallerle cezai müeyyideler yaratılamaz. Binnetice Seçim Kanununda ceza tehdidi altına alınmayan bütün fiiller serbesttir.

2 — Bağımsız adaylardan yahut seçime iştirak eden partilerin göstereceği adaylardan müteşekkil karma liste yapmaya mani bir hüküm yoktur. Seçim Kanununun 89 uncu madde; (Seçmen dilediği adayları boş beyaz kâğıda yazarak oy pusulası tanzim etmekte serbesttir) der. Ancak muteber olmayan oy pusulası: (elle veya her ne suretle olursa olsun çoğaltılmış oy pusulasıdır.) Madde 109/5.

3 — Partilerin kendi aralarında seçim çevrelerini taksim etmek veyahut bir seçim çevresinde kuvvetli olan parti adayla-

rını desteklemek ve bu hususta propaganda v. s. gibi fiili ve fikri faaliyet serbesttir. Mer'i Seçim Kanununda ceza tehdidi altına alınan muvazaa yalnız partilerden ve memuriyetten istifa müddetlerine aittir. (Muaddel 35 son f fıkrâ). Seçimin iptali ancak oy pusulalarının iptali ile mümkün olur. Hangi oy pusulalarının iptal edileceği ise kanunen tasrih edilmiştir. (mad. 109) Binaenaleyh muvazaa iddiasıyla bir seçimin iptali cihetine gidilemez.

4 — 45 günlük seçim propaganda devresi zarfında yapılacak kapalı salon ve açık hava toplantılarında 5545 sayılı Milletvekilleri seçimi hakkındaki kanun tatbik edilir. 6761 sayılı Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki kanun ancak bu devre zarfında (siyasi propaganda kasıtlı yapılmayan) toplantılar hakkında tatbik edilir. Milletvekilleri seçimi kanununa göre yapılacak açık hava ve kapalı salon toplantıları bir müsaadeye tabi değildir. Ancak (en yakın zabıta amirine bildirme mükellefiyeti) vardır.

Bilvesiyle hürmetler.

Sadi SADİBEYLER

Siyah İnsan Düşmanlığı

FORUM Yazı Kurulu'na,

Kesince denebilir ki, eğitim alanında son günlerin acun ölçüsündeki başlıca olayı Amerika Birleşik Devletlerindeki zenci düşmanlığı ve bunun sonucu olarak zenci çocuklarının, yetkilerin kararlarına rağmen beyaz çocukların okutuldukları okullara alınmak istememeleridir. Her bakımdan eşitlik ve özgürlüğün beşiği saydığımız bir ülkede akmakta olan bu sevimsiz ve üzücü olaylar Türk aydınlarını üzmemekte ve düşündürmektedir. Forum gibi özellikle bu grubun sözcüsü sayılan bir derginin, bugünlerde bu konuya el atmamış olması da bizim için üzücüdür.

İnsan namusunu, erdemini, haklarını hiç çekinmeden savunan, devlet başkanının düşüncesine aykırı da olsa, ülkesinde esir kişiler, haremli kullanıyor diye başka devlet başkanını karşılamayan ve başkanı olduğu şehrin karşılamamasını öğütleyip, sağlayacak derecede uygar ve insancıl düşünceleri olan kişilerin bulunduğu bir ülkede, pek ateşli bir taraftarlığımı yaptıkları "insan haklarına saygı" kurumuna gösterdikleri yüksek duygularla, son olayların bu duygulardan uzak tepkilerinin nasıl bağdaştırılabileceği şaşılacak sorulacak bir konudur.

Şurasını biliyoruz ki bu ülkede milyonlarca insan bu konuda insancıl bir şekilde düşünebilmektedir. Ama yüz binlercesinin de düşünemediğini söylersek gerçeğe tam olarak yakışmış olacağız. Anlaşılamayan nokta şudur ki, iyi duyguları olan bu Amerikan vatandaşları, bu konu açıldığında pek duygulu olmakta, özgürlüksüzlüğe, eşitsizliğe hiç dayanamayan bu kişiler birden tolerans sahibi olmakta ve bu çeşit olayların zamanla düzeleceğini söylemektedirler. Gönlül isterdi ki New-York idarecisinin verdiği karar gibi kesin bir kararla böyle bir

faclanın kötülüğü kabul edilsin ve önlenmeğe çalışılsın. Yoksa, bir zenci çocuğunu beyazların okuluna gitti diye, "baş parmaklarından tavana asmak"la, bunu, çocuğun anesine telefonla bildirmek arasınd pek büyük ayrılık yoktur. Bu da, harem kullanmaktan, köleler tutmaktan daha insancıl sayılmamalıdır.

Acunun iki büyük kuvvetinden biri olan ve terazi kefesinin bir gözünde öteki özgür devletlerle birlikte siyasal dengeyi tutmay çalışan bu büyük kuvvetin insanları üzerinde, son zamanlarda, toplumsal durumlarının öteki ülkelerden farklı olması ve kişisel gelirlerinin, özelce deniz aşırı ülkelerde, o ülkelerin standartlarına göre ayarlanmadığı için bir tepki, bir hoşnutsuzluk ve denebilir ki bir düşmanlık havası esmektedir. Avrupada "Go home Yankee!" sesleri her zamankinden fazla çıkıyor. Aynı sebeplerle üç büyük beldemizin düşünürleri arasında iç tepkiler oluşmakta ve tırnak içine aldığımız sözler dillerin ucuna kadar gelmekte.

Böylece var olan bir soruna, her aydın ve düşünülen kafayı yoran ve üzen zenci sorunu gibi bir tuz biber eksikti.

Ülkü BAŞSOY

Hem Atatürk Devrimleri, Hem Demokrasi

Demokrasiyi, yalnız siyasal bir sistem olarak görmek doğru değildir. O, aynı zamanda bir dünya görüşü, bir hayat anlayışı, bir ahlak sistemidir. Demokratik bir rejimde, ilk göze çarpan özellikler şunlardır:

Halkın çoğunluğunca desteklenen siyasal bir parti (yani, yurt yönetiminde, bir düşünüş, bir tutum belirten bir programa bağlı yurtdaşlar topluluğu) iktidarı ele alınca «Halkın, halk için, halk tarafından yönetimi» ilkesine bağlı olarak, kendini bütün gücü ile ulusun emrinde ve hizmetinde görür. Programını uygularken, Anayasaya ve insan haklarına karşı muhalefette olduğundan daha saygılı ve itinalı davranır. Güçlü olmanın, ancak hizmet yolunda çalışmakla şeref getireceğini, azınlıklara ve zayıflara karşı bir silâh olarak kullanıldığı vakit, millî vicdanı tedirgin eden boğucu bir hava yaratacağını bilir. Hem muhalefete, hem bilim ve sanat çevrelerine karşı hoşgörü, sabır, anlayış göstermenin, millî irade prensibinin de ayrılmaz şartı olduğunu kavrar. Çünkü, Ulus (Millet) çoğunluğunun bir siyasal gruba, dört yıl süre ile halkı yönetme yetkisini vermesi, bir yandan Anayasa ile, bir yandan da insan hakları prensipleri ile sınırlanmış bir vekâletname niteliğindedir. Gerçek demokratik rejimlerde iktidarın, ulusun vicdanına ve idrakine basarak, halkı gütmeye kalkmanın, ne ulus, ne de kendileri için iyilik getiren bir yol olmayacağını bilirler. Ve bu yüzden telâssız bir manzara gösterirler. Halktan, asık surat yerine, içten gelen sıcak ve sürekli bir sevgi görebilmek için de, günlük politika oyunlarının çok üstünde, ulusun geleceğini mutluluyan yüksek bir siyasal gidiş tutmak gerektiğini kavrarlar. Gerçek demokrasilerde, her büyük, küçük olmaya katlanabildiği gibi, her küçük de bir gün büyük olabileceği umudu ve inan-

cı ile yaşar. Demokraside her yurtdaşın kalbinde bir aslan yatar, diyebiliriz. Şeref, haysiyet, ve saadetin, ancak hür yaşamakla sağlanabileceğini bilen yurtdaş, özgürlüğü üzerine canı gibi titrer. Demokrasi, Tanrısal sayılan yahut da, o vehim içinde yaşayanların rejimi olamaz. Bunun için, bazı kişileri Tanrının milletimize arada sırada bağışladığı bir lütuf ve fırsat gibi göstermeye çalışan kimselere, şaşmamak elimizden gelmiyor.

Demokraside bizim gibi daha işin başında olan toplumlar, siyasal düzenini çağdaş demokratik prensiplere göre kurarken, bir yandan da yurtdaşların bağımsızlık, özgürlük duygularını geliştirmek, onları kendi kendilerini yönetme şuuruna ve sorumluluğuna erdirmek görevi altındadırlar. Bu amaçla, her türlü eğitim ve öğretim usulü ve vasıtalarını kullanarak, aydın yurtdaşların sayısını günden güne artırmak, yani, ciddi bir eğitim seferberliğine girişmek zorundayızdır.

Yüzyılların biriktirdiği ihmâllerin hesabını, toptan bir, yahut birkaç iktidardan sormak gibi bir yanlışlığa elbette düşmemeliyiz! Ancak, nüfusunun yarısından fazlası, ev denmeye lâyık olmayan kerpiç izbelerde yaşayıp, tezekler içinde kokuşan bu görmüş geçirmiş aslı ve efendi milletin, en mütevazi ve en asgarî hakkı olan hürriyetlerine el uzatmak isteyenlere karşı, biz Atatürk gençliği, dün olduğu gibi, bugün de, yarın da, kırgınız ve kırgın kalacağız. Son iki yıldan bu yana, büyük milletimizin gönlü iyice yaralanmıştır. Demokrat bir rejimi, bir hukuk devletini bu millete çok görenler, demokrasinin de hürriyetin de, kanunsuzluk ve nizamsızlık olduğunu sanmak kaygısından ve gafletinden artık utanmalıdırlar. İnsan haklarının sınırları, batılı ölçülere göre iyice genişletildikten ve gerekli hukukî teminatlar da, hazırlandıktan sonra, konulmuş olan kanun ve nizamları uygulamada hükümet asla mäs-

mahakâr olmayıp, suçluları cezalandıracak olduktan sonra, hürriyetten ne diye korkuluyor? Hürriyeti, anarşiye yol açacak sananlar, devrimleri de gerektiği zaman politika pazarına çıkarmaktan çekinmeyen doğru kafalı kimselerdir. Bu yurtda demokrasiyi bütün gerekleriyle kurmak şerefi, şereflerin en büyüğü, mutlulukların en yücesidir. Ulusumuzu yönetmek yetkisine kavuşanlar, fedakârlıkta da ona örnek olmayı bilerek, her bakımdan dürüst yaşamak zorundadırlar. Elinde olmayan sebeplerle çağdaş medeniyet seviyesinin hizasına bir türlü gelememiş olan bu asil millet, kabına sığmayan engin ruhu ile artık kükremit bulunmakta, hürriyet ve medeniyet yolunda dev adımları ile ilerlemek ihtiyacı içinde çırpınmaktadır. Onu aydınlık günlere götürmek için geceyi gündüze katarak çalışanlarla ve ona hâkim olmaktan değil, hizmetkâr olmaktan zevk duyanlarla birlikte olacağını yıllar yılı çeşitli belirtilerle haykırıp durduğu halde ne yazık ki bazı iktidar sarhoşları, gerçeği her sefer yanlış anlamış, yanlış görmüşlerdir. Bu yüzden yitirdiğimiz zamanlara nekadar yansak yeridir. Günden güne artan bir hızla hürriyete ve sosyal adaletle dayanan batılı bir demokratik sisteme gitmemiz, milletçe kuruluşumuzun biricik yolu iken, 1950 yılından bu yana demokratik gelişmemizde göze çarpan bir duraklama, hattâ bazı noktalarda bir gerileme olduğunu esefle görmekteyiz. Bugün ulusal bir dilek, hattâ buyruk haline gelen şey, hürriyetler rejiminin her türlü güvenlik şartları ile birlikte kurulmasıdır. Gerek son yıllarda geçirdiğimiz tecrübeler, gerekse demokrasi tarihindeki örnekler, tek meclisli demokratik rejimlerin, çoğunluk partilerinin elinde iyi işlemediği, güçlü bir parti liderinin çeşitli usullerle meclise bile hâkim olabildiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Onun için kuvvetlerin ayrılığını ve denkliği prensibine uy-

T. C.

Ziraat Bankası

Yurt içinde 545 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1957 ikramiye tutarı

2.000.000 Liradır.

BU ZENGİN PLANDA

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri bulunmaktadır.

gun bir Anayasa değişikliğine gitmek başlıca işimiz olmalıdır. Böylece, hem iktidarı elinde tutanlar frensizlik yüzünden sakıncalı yollara sapmaktan kurtulurlar, hem de memleket işleri daha iyi yürür.

1946 dan bu yana memlekette hürriyet edebiyatı ile yetiştirilmiş bir kitle meydana gelmiştir. Ulaştırma «vasıtaları» çoğalmış, şehirliler ile köylü, okumuş ile okunmamış, toplumsal hayatın her alanında kaynaşma ve anlaşma yoluna girmiştir. Uluşumuz da iradesine sahip olmanın zevkini tatmıştır. Artık yurdumuzu iyi günlere götüreceğiz başlıca yolun, Atatürk devrimlerini zedelemiyen demokratik bir rejim olduğunda kimsenin işkili kalmamıştır. Demokrasi, aydın, özgür ve kişiliğe sahip yurttaşların rejimi olduğuna göre, bizde demokratik düzenin ayrılmaz şartı, Atatürk devrimlerinin korunması ve bir bütün olarak geniş halk tabakalarının ruhuna sindirilmesi diyebiliriz. O halde ne yapmalıyız ki devrimlerimizi zedelemeyen demokratik cihazlanmamızı tamamlayabilelim? Bizce yapılacak iş, şöyle özetlenebilir:

I — Kuvvetlerin ayrılması ve denkliliği prensibine dayanan Anayasa değişikliğine gitmek,

II — Partilerüstü bir devrimler misakı yaparak, Atatürk devrimlerini politika pazarına düşmekten korumak.

Bu iki ana düşüncenin ışığı altında, yapılacak işleri şöyle sıralayabiliriz:

1 Çift Meclis, 2 — Cumhurbaşkanlığı yetkilerinin genişletilmesi, 3 — Yüksek ve bağımsız bir Anayasa mahkemesinin ku-

rulması, 4 — Adliye mekanizmasını her türlü siyasal müdahalenin üstünde tutacak tedbirlerin alınması, 5 — Basın hürriyetini batılı anlamı ile sağlarken, basın ahlakını geliştirecek ve yine yüksek basın çevrelerinde hazırlanacak esasların konulması, 6 — Seçim Kanununda dar bölge esasına göre değişiklik yapılması, 7 — Halk eğitimi için Eğitim Bakanlığına bağlı bir Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulması, 8 — Tarafsız devlet radyosu, 9 — Üniversite muhtariyeti, 10 — Partilerüstü bir devrimler divanı kurarak, gerilik düşüncelerini, seçim oltasında bir yem gibi kullanan ikiyüzlü politikacıların geri düşüncülerinin, bütün siyasal partilerden uzaklaştırılması, 11 — Devlet teşkilâtında, rasyonalizasyon yapılması, ve bir iktisadi devlet planı hazırlanması, 12 — Para değerinin korunması ve geniş halk yığınlarının geçim sıkıntılarının azaltılması, 13 — Devrimler için konulmuş kanunî yasakların, samimiyetle uygulanması.

Demokrasi yalnız bir hükümet sistemi değil, o, aynı zamanda bir hayat anlayışı, bir yaşama düzeni ve ahlak sistemidir demiştik. Bunun için aile hayatımızda olsun, okulda olsun, iş hayatımızda olsun, demokratik usulleri her türlü davranışımızın içine sokarak, hayat düsturu yapmamız gerekmektedir.

Herşeyden önce, demokrasi millî parlamız olmalıdır artık. Atatürk devrimlerinin amacı da budur.

Y. Müh. Mehmet SALİHOĞLU

Kültür Ve Sanat

Önce Saygı

Turgut UYAR

Bir sanat kolunu uğraş edinmenin, handiye meslek edinmenin diyeceğim, gerekliliğini söylemek istiyorum. Başarmak önemliyse. Bu ilkin uğraşılan sanat koluna saygı demektir. Sanatçıyı başarıya götüren de her şeyden çok bu saygıdır. Sanatçı kişi, hikâyecidir, romancıdır, oyun yazarıdır, ozandır, veya ressamdır. Bunların bir - ikisi veya birkaçı bir arada olmaz demeye getirmiyorum. Kişi oğlunun gücüne sınırlı yok. Böyle çok yönlü sanatçılardan ilk Sophokles geliyor aklıma en son Cocteau. Demek istediğim bu değil. Sanatçı ne olursa olsun, uğraşmakta olduğu sanat kolunun isterlerine uymak, gereklerini yerine getirmek zorundadır.

Bizim tarihimizin hemen bütün büyük adamları, yalnız hükümdarlar değil, imparatorluğun okumuş yazmış, düzenli

bir eğitimden geçmiş bütün vezirleri paşaları biraz da ozandır. Bu kişilerden, türlü üstünlükleri sayılırken, "Nazımla da uğraşmıştır, hatta bir divanı da vardır." demeyeni pek azdır. Bu önce şunu demeye gelir sanıyorum. "Bu bilgin, bu büyük bu erdemli adam ara sıra şiir de yazardı." İşte benim konuya girmek istediğim yer tam burası. Şiir, hikâye yahut roman (bu son ikisi her zaman bundan kurtulur ya) ara sıra yazılmaz. Hekim olmayan kişi nasıl ara sıra hastaya bakmazsa, mimar ya da mühendis olmayan kişi nasıl ara sıra yapı yapmazsa.

Bunları Orhan ASENA'nın Kıt Kanaat adlı şiir kitabı getirdi aklıma. Niyetim kitabı eleştirmek değil. Bir kitabın, tersine veya yüzüne, eleştirmeye değer olması ilkin belli bir seviyeyi aşması ile

mümkün. Üstelik Orhan Asena ozan olarak iddiası olan bir sanatçı değil.

Diyeceğim şu. Asena, oyun yazarı olarak, belli bir seviyeye varabilmiş bir sanatçıdır. Oyunları hiç yerilmez, kusursuzdur demek istemiyorum. Onların değerlendirilmesi ayrı bir konu. Yalnız, oyunlarında gösterdiği, hiç değilse göstermeye çalıştığı sanatçı gayreti, titizliği, şiirlerinde hiç mi hiç yok. Ozan olarak şiir üstüne bildikleri, oyun yazarı olarak tiyatro üstüne bildikleri yanında pek cılız. Şiire, oyuna olduğu kadar saygısı yok. Gerçi kaptan, Asena'nın yazı yazmaya şiirle başladığını öğreniyoruz. Ama açıkça anlaşılıyor ki, o da, ara sıra şiir yazmıştır. Oyunlarını yazarken ne kadar oyun yazarı olmaya uğraşmış ise, şiirlerini yazarken o kadar ozan olmaya özenmiş. Şiirleri, şiir yapısı bakımından o kadar fakir, o kadar ilkel..

Bizim topluluğumuzun şiire bu kadar vurgun olmasına, şiiri bu kadar içten sevmesine rağmen, bizde, şiirin, ozanın henüz hak ettiği saygıyı kazanmaması biraz da bu yüzden sanırım. Herkesin ara sıra şiir yazması yüzünden. Şiirin de diğer bütün sanatlar hatta zanaatlar gibi bir meslek, bir bilgi, bir didinme, uğraşma ile, eğitimle edinilebilir bir yetenek olduğunu halâ bir türlü kavrayamadığımızdan. Ozanlarımız bile çoğu yaptıklarını ciddiye almazlar. Bizde, hele bir önceki kuşaktan, kırkını geçtikten sonra halâ ozan kalabilmiş kaç kişi var. Ama ömrünün sonuna kadar, hiç değilse davranışı ile, başka sanat kollarına, başka yazı mesleklerine yüz vermemesi ile ozan kalmış olanlar hak ettikleri ilgiyi ve saygıyı buluyor. Yahya Kemal ilkin burdan büyüktür.

Hikâyecinin, romancının, oyun yazarının, ressamın şiir yazmasına karşı olduğum sanılmıyorsa. Ozansa hikâye de yazsın, roman da, romancıysa şiir de yazsın oyun da. Ama ne var ki yazmak istediği, yapmak istediği işin, meselelerini, değerlerini, macerasını bilsin. Yani şiirini, hikâyesini yazarken, yazacakları bütün ömrüne üçü beşi geçmiyecek bile olsa meslekten bir ozan gibi, yıllardır o işi yapan, o işin yönlemlerini, kaygılarını, çağdaş değerlerini bilen gibi davransın. Çünkü aksi halde yazdıkları ne kendisine ne yazılarına bir şey kazandıracaktır. Belki tersine. Hikâyelerinde katıksız bir şiir havası olmasına rağmen S. FAİK'in bir ozan gibi kurabildiği şiirler üçü beşi geçmez.

Şiirin de, - hikâye ve romanda olduğu gibi - bir duygulanma, bir aşırı duyarlık, bir esinti meselesi değil, önce, en önce bir bilgi, güç edinilir bir yetenek, bir zanaat işi olduğu anlaşılmalıdır artık. Eğer işi ozanlık değilse, eğer şiiri günü gününe izlemiyorsa, eğer şiire gerçekten saygısı yoksa, eğer ara sıra yazıyorsa, yazdıklarının hiç değilse şiir olmadığını kabullenmelidir kişi. Ozanın çabasına, yıllarca sürmüş didinmesine böylece saygı göstermeği bilmelidir.

Asıl işi, asıl uğraş başka olduğu hal-

de, canı bir kez de şiir yazmak istediye, hele böyleyse, bu işe Alain Fournier'in yaptığınca hazırlıklı olmalıdır.

Bir de asıl işi, asıl uğraşı ozanlık olduğu halde, ömrünce şiir yazdığı, sürü sürü şiir yazdığı halde, bu işin üstesinden gelemeyenler var. Onlar ayrı.

Varlık İle Soyut Sanat

Yazan: Michel Ragon

Kısaltarak çeviren: Bilge Karasu

Mimarlık terimini, gitgide kazanmakta olduğu bireşim anlamında alırsak, yani evler, saraylar, fabrikalar yapmak sanatı olduğu kadar gemiler, uçaklar, gündelik hayat nesnelere yapmak sanatı, bir evi yapmak kadar o evi döşemek sanatı olarak da kabul edersek, soyut sanatın evlerimize sızmış, evlerimizin en yeni, çağımıza en uygun köşesini, yani mutfakını ele geçirmiş olduğunu görürüz: örneğin Bertoia gibi soyut bir heykeltçinin çizdiği koltuklarla oturma odalarımıza girdiğini görürüz. Bugünkü "industrial design," (özellikle Hans Knoll ile Loewy), çağdaş mimarlığın doğurduğu bir şey ise de, bu düşünce, Bauhaus'dan gelmiş bir düşüncedir, designer adı verilen yeni çeşit teknisyen - sanatçı'nın Bauhaus'da (Gropius, Kandinsky, Glee, Moholy - Nagy'nin Bauhaus'u) doğmuş olduğu gibi...

O halde, çağdaş mimarlık, soyut sanatçıların kuramlarından mı doğmuştur yoksa bu sanatçılar çağdaş mimarlığın etkisine mi kalmışlardır? Öyle görünüyor ki (hem böylesi daha da iyidir) mimar, heykeltçi, ressam, birbirlerini karşılıklı olarak etkilemişlerdir. Zaten bir çağın plâstik usulübu her zaman öyle doğar.

Avrupada, yeni mimarlığın kökeninde, doğrudan doğruya soyut sanattan çok, "cubisme"le ortaya çıkan yeni uzay kavrayımı vardır. Le Corbusier, "Çağımızda resim, öteki sanatların öncüsü olmuştur" diye yazdığında, "cubisme"i düşünmektedir.

Ne var ki, "cubisme"den çok önce, 1900 yılına doğru. Amerikalı mimar Wright, ilk "fonksiyonel" evlerini yapmıştı. Bu yapılar Avrupada az tanınıyordu ama 1911 - 12 yıllarında Wright, Holanda'da, kendi mimarlık anlayışı üzerine bir dizi konferans verdi. Bundan beş yıl sonra Leyde'de, Kandinsky'nin "Sanatta tinsel olan üzerine" adlı kitabının etkisinde De Stijl adlı dergi ortaya çıktığı zaman, gerek dergi, gerek De Stijl topluluğu, (ki bunların, soyut sanat üzerine etkileri pek büyük omuştur) bir yandan Mondrian'ın cubiste görgüsüne, bir yandan da, F. L. Wringht'ın ana düşüncelerini unutmadığı için çok ilerlemiş olan, Holanda mimarlığına dayanıyordu.

Öte yanda, soyut sanatın bir başka öncüsü olan Casimir Naleviç 1923 te şunları yazıyordu: "Resamlar, nesneye öykünen resimde büyük bir ihtilâl yaratmışlar, nesnesiz resme varmışlardır. Öyle bir takım öğeler buldular ki bunlar, daha bugünden, geleceğin mimarlığının sorumlularını ortaya koymaktadır. Nesneyi kopya eden sanatın (naturalisme'in) çökmesiyle klâsik düşünce yeniden canlanmaktadır."

Bugünün mimarı gerçekten de, bir klâsik düşünceye dönmektedir. Matematik gerekler yüzünden mimarlık zaten soyuttur. Daha başlangıcından beri mimarlığın soyuta doğru gittiği, geçmişin yahut bugünün başarılı her mimarlık eserinin, soyut sanatın verilerine uyduğu söylenebilir. Bezekler, süsleme sanatları, uzun bir zaman, mimarlığı boğmuştur. Adolphe Loos'un, ilkel adamların pek sevdiği dövmeler gibi barbarlık işareti saydığı bezeklere karşı giriştiği savaşma hâlâ hatırlanmaktadır. Loos'a göre, bezeği gereksinen uygar insan, 20. yüzyıl insanı, ya ilkel, ya da suçlu bir adam kafası taşımaktadır. Çağdaş sanat, bezek yerine çıplaklığı, çizgi aralığını, düz, cilalı, doğru yüzeyleri koymuştur. Arılığı ile sıhhatliliği, barok kıvrıntuların karmaşıklığına karşıttır.

Soyut sanatın büyük klâsisi olan Mondrian ise, "Neo - Plasticisme" üzerine yazdığı denemede, 1920 yılında, şunları söylemektedir: "Yeni Plâstik'in geleceği ile, bu plâstik'in resimde gereği gibi gerçekleştirilmesi, Mimarlığın Renk Plâstikine dayanmaktadır. Bu yeni Plâstik, yapının içini de, - renklerle yaratılan oranların plâstik anlatımını taşıyan - dışını da, yönetmektedir. Renk Plâstik'i, onu hazırlamakta olan "Resim halindeki Yeni Plâstik" gibi, bir "süsleme" değildir; gerek resim, gerekse süsleme olarak bütün "peinture"ün içinde çözüm yolunu bulduğu yepyeni bir resimdir."

"Neo - Plasticisme'de, Uygulanmış sanatlar gibi, Süsleme Sanatları da ortadan kalkmaktadır: Ev eşyası, çanak çömlek, v. b. yeni Mimarlığın, yeni Heykelin, yeni Resmin aynı zamanda yürütülen etkinliği sonucunda ortaya çıkmakta, yeni plâstik'in yasalarına göre kendi kendilerini ayarlamaktadırlar."

Ne yazık ki, Mimarlığın, Heykelin, Resmin, uygulanmış sanatların, yeni plâstik'in yasalarına uygun bir bireşimi içinde yaşamaktan pek uzağız daha...

Mimarlık ile öteki plastik sanatların bu bireşimi konusunda, André Wogensky'nin "Numero" adlı İtalyan dergisinin soruşturmasına verdiği cevap şudur: Bu bireşim, - her yapıt ayrı ayrı meydana getirildiği zaman, - değersizdir. Bu yapıtlar, birlikte doğmalı, parçalanmaz bir bütün, bir birlik, bir Bîçim yahut Yapı olarak (hem de bu terimlerin tam anlamıyla), bozulmadan hiç bir şeyin katılamayacağı,

hiçbir parçasının çıkarılamayacağı bir bîçim olarak, düşünülmedirler."

Böyle büyük bir yapıta pek az ressam, pek az heykeltçi hazır. Böyle bir yapıtı gerçekleştirmeğe hazır olan mimarlar da pek çok olmasa gerek... Herkes kendi köşesinde küçük işini yapmaktadır. Bu yüzden de çağımız, yüzyıl çapında, biraz çılgın ama tutkulu bir büyük yapıt bırakmamak tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Oysa böyle bir toplu eserde, bireyler, benliklerini tam olarak anlatırken yine de kendilerini aşmanın yolunu bulacaklardır.

Louvre'un tavanından bir parçayı Braque'a resimlendirmek saçma bir şey olur. XX. yüzyılın bir Sarayının duvarını Braque'a resimlendirmek ise istenecek bir şeydir. XVII. yüzyılda Le Brun, gidip de, X. yüzyıl ressamlarının yaptıkları fresklere bitişik duran bir roman chapelle'inde küçük çapta bir süsleme işi yapmazdı. Ona, süslemek üzere, Versailles Sarayının duvarları veriliyordu.

İnsan, resimlerle heykellerin her şeyden önce müzeler için yapılmadıklarını hatırlatmak zorunda kalınca utanç duyuyor. Aslanlar da tıpkı öyledir, onlar da hayvanat bahçeleri için yaratılmış değillerdir. İnsan bu hayvanları, Afrika'daki yahut Asya'daki yurtlarında gidip görebileceği durumda olmayınca Vincennes bahçesine gidip seyrediyor. Aynı şekilde, XX. yüzyılın sarayları olması gereken gar hollerinde, uçak alanlarında, stadyumlarda, çağdaş sanatçıların yaptıkları görülemediği içindir ki insan bunları müzelerin "yedeklerinde" görmeğe gider. Müzeler ancak yokolmuş uygarlıkların sanatları için, artık bir görevi olmayan geçmiş sanatlar için kullanılmaktadır. Yoksa, çağdaş sanatçıların yapıtlarını müzelerde görmeğe gitmek, hayvanat bahçelerini yaban hayvanları için en iyi yer diye kabul etmek gibi insanlığa yaraşmaz bir şeydir.

Evler, sergi salonları, müzeler için heykeltçi yapı yapı, heykeltçiler parkları unutmak üzereler... Neredeyse "maket" yapıtlarınıninkine benzer bir sanat yaratacaklardır, kimi tahta oymacılığına yahut taş işlemesine, kimi de, bir düzene sokulmuş olduğu ölçüde özentili anıt taslaklarına düşecektir.

Çağdaş heykeltçinin bu "parya" durumu, sonuç olarak çağdaş sanatta büyük heykelt yapıtlarının azraklığını doğurmaktadır.

(Bitmedi)

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasının Konseri

Bedii SEVİN

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası 12 Ekim 1957 cumartesi günü, mevsimin ilk konserini verdi. Okuyucularımın, Orkestra Kanununun, yaza girerken Mecliste kabul edildiğinden herhalde haberi vardır. Bu kanun, herşeyden evvel, orkestra üyelerinin maddî durumunun düzelmesini sağlamıştır. Başka bir işe yaradığını da zannetmiyorum. Mamafih, karnı doymıyan adamın müzik yapamayacağı düşünülürse, kanunun çıkışını şükranla karşılamak gerekir. Bundan böyle biz de orkestrayı gönül rahatlığıyla tenkid edebileceğiz. Ben şahsen, bugüne kadar kendimde bu topluluktan iyi bir şeyler bekleme hakkını görmüyordum. Artık durum değişmiştir. Durum bizim zaviyemizden değişmiştir ama acaba orkestranın zaviyesinden de değişmiş midir? Maaşların artması, yeni şefin gelmesi hep iyi işaretler. Ama mesele bununla bitmiyor. İlk fırsatta bütün nefesli sazları ve hattâ yaylı sazları yenilemek lâzımdır. Orkestranın ses kalitesi ve entonasyonu ancak ondan sonra düzelebilir. Ayrıca orkestrayı opera binasındaki sığıntı durumundan da kurtarmalıyız. Ben, Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasının ne kadar kötü şartlar altında çalıştığını bildiğim için sadece bir kanunun çıkmış olmasına yahut bir şefin gelmiş olmasına sevinmiyorum. Mesele kökünden hallolmadıkça tecmiz rahat etmeyecektir. Bu konuya ilerde tekrar döneceğiz.

Konser Berlioz'un "Benvenuto Cellini" uvertürüyle başladı. Gayet canlı, ateş gibi bir karnaval müziğinden sonra klarnetlerin bozuk sesi duyuldu; Theresa'nın Cellini'ye olan aşkını birkaç koma pesten terennüm ediyorlardı. Esasen nefesli grupun entonasyonu konserin başından sonuna kadar biran bile düzelmedi. Yukarda da yazdığım gibi, bu noktada kabahati icracılara yüklemek için adamaklılı insafsız olmak lâzım; bu çalgılarla daha iyi bir sonuç alınmaz. Cellini'nin aşk şarkısında ise kemanlar çostukça çostu ve karnavalın sesini (tahta nefesliler) tamamiyle boğdu. Eserin en sonunda büyük bir huşu içinde "kardinal"ın konuşmasını (viyolonsel) dinlerken arkadaki papazlardan birinin yarım ton tizden koroyu bozduğuna şahit olduk. Herşeye rağmen Benvenuto Cellini uvertürü konserin en başarılı icra edilen eseri olmuştur. Mr. Robert Lawrence, karnaval heyecanını ve duygulu aşk sahnelerini gerçekten iyi canlandırdı.

Programdaki ikinci kompozisyon, Claude Debussy'nin «Prélude à l'après-midi d'un faune» adlı eseri idi. İcranın korkak ve mütereddit olması yüzünden

maalesef iyi bir sonuç alınamadı. Empresyonist bir eserde atmosferi sağlamadıkdan sonra ne yapmanız nafile. Sözün kısası, bulamk, boğucu, sıkıcı ve karmakarışık bir "öğleden sonra" geçirdik.

Üçüncü eser, çağdaş Amerikan bestecilerinden ve müzik yazarlarından Virgil Thomson'un "Louisiana Story" süitiydi. Ben bu kadar zevksiz bir kompozisyon dinlediğimi hatırlamıyorum. İlk kısım "Pastoral" başlığını taşıyor. Eser, Debussy'nin kötü bir taklidi olarak başladı; demek empresyonist müzik yazıyor Bay Thompson diye düşünürken karşımıza birden bire bayağı halk şarkılarını andıran bir bölüm çıkıverdi. Tam bu âdi havaya alışırken bu defa da flütlerle xylophon "exotique" bir müzik tutturamaz mı? Esasen kısım da bu noktada takıldı kaldı. B. Thompson'da herhangi bir fikrin geliştigi, büyüdüğüne, tomurcuklandığına şahit olmuyorsunuz. Bir taşralı edasıyla boş ve mânasız, daha kötüsü zevksiz cümleler kurup bırakıyor. "Choral" başlığını taşıyan ikinci kısım buna örnek olarak gösterilebilir. Bu kısım bir halk metodisiyle bir koral temasından ibaret. Sıra ile bir onu, bir bunu duyuyorsunuz. Eger orkestrasyonda bir özellik olsa belki sıkılmıyacağız, kısır temaların münavebe ile çalınıp bırakılmasından bıkmıyacağız ama o da yok. Üçüncü kısmın adı "Passacaglia". Passacaglia, bilindiği gibi eski bir varyasyon formudur ve en başta takdim edilen tema, bütün eser boyunca bas partisinde tekrarlanır. O tekrarlana dursun, üst seslerde de varyasyonları dinleriz; tabii bunun aksi de olabilir. B. Thomson'un eserinde varyasyonlarla temanın bu çeşit bir münasebeti yok. Önce melodi mi, değil mi pek anıyamadığımız silik bir hat duyuluyor, arkasından acemice varyasyonlar. Temayı bir defa kaçırdıktan sonra yakalayabilece aşkolsun. Vakıta onaltılık hareketin altındaki, yaylıların pizzicato'sunda ve nefeslilerin staccato'sunda temaya telmih var ama bu kadar uzak münasebet, kısma "Passacaglia" adının verilmesini gerektirmez. Virgil Thomson kendine göre üç şey bulmuş, otuz defa tekrarlamış. Passacaglia'nın sonunda, trampet sesleri arasında sehpaye çıkan bir idam mahkûmu gibi "Füg" görüldü. Adamın biri "tema"nın her gelişinde zil çalın" demiş ya, Bay Thomson hemen inanmış ve biraz da gösterişli olsun diye temanın emrine trampet tahsis etmiş. Eser bittiği vakit yanımdaki dinleyici bana döndü ve "ayol" dedi, "bu füg değil, muannit bir hıçkırık!" Virgil Thomson'un bu kompozisyonunu ilk defa dinlediğim için enterpretasyon hakkında

bir şey söyleyemiyordum. Ancak fore başarılı değildi. Bilhassa bakır nefesli sazlar baştan sona kadar bocaladı; yaylılardan uzayıp gelen bütün hatlar onlarda takılıp kalıyordu.

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasından son olarak Beethoven'in Üçüncü Senfonisini dinledik. Her nedense beraberlik bu eserde büsbütün bozuldu. Hattâ orkestra "dökülüyordu" dersek mübalâğa etmiş olmayız. İlk kısımda yaylılarla nefesliler peşpeşe iki defa koptu, "Cenaze Marşı"nda ana tema nefeslilerde yürürken yaylı sazlar grupunun çaldığı otuz ikilik refakat motifleri her defasında karışıyordu. Hele son kısım için "dökülmek" deyimi bile hafif kalır. Kanaatimce Mr. Lawrence, bu muvmanı o kadar çabuk çaldırmamalıydı. Bir defa sürat yüzünden, müzik namına ne varsa uçup gitti ve o güzel final sathı bir virtüöz parçası haline geldi. Orkestramız virtüöz orkestra olmadığı için eserden "virtüöz parçası" olarak da zevk alamadık. Sözün kısası, bir keşmekeştir, bir karışıklıktır gitti. Beraberlik bir yana, Beethoven'in bu senfonisinde plâstik bir icra da dinliyemedik. Bir defa yaylı sazlar kuvvetli çaldığı vakit tahta nefeslileri daima bastırıyordu. Esasen grupların muvazenesi bütün konser süresince kurulamadı. Bu yüzden birçok yerde teferruatın ön plâna geçip esas hattı geriye ittiğine şahit olduk. Ayrıca Mr. Lawrence, muhtelif sazları dolayan geniş nefesli hareketleri birbirine eklemeye, kaynaştırmaya da muvaffak olamıyordu. Bir misal vereyim, Scherzo'nun Trio'sunda üç korno meşhur "av" motifini çaldıktan sonra flüt, obua ve fagotta dörtlük unison (oktav) bir hareket başlar. Bu hareket hiç kesilmeden yaylı sazlara geçmekte ve bu grupta da kâh birinci kemanlar ile violalar, kâh ikinci kemanlar ile viyolonsel arasında dolaşmaktadır. İşte sözü geçen hareketin çalgıdan çalgıya geçişi her defasında aksadı ve ek yerleri her defasında bütün kabalığıyla, bütün çirkinliğiyle ortaya çıktı.

Sırası gelmişken Mr. Lawrence'ın dikkatini iki nokta üstüne çekmek isterim. Yaylı sazların orta şiddetteki tonları çok güzel; fakat ses hafifliyerek piano'ya yahut pianissimo'ya düştü mü bu kaliteden eser kalmıyor. Bunun asıl sebebi sanatçıların ellerindeki âdi sazlardır ama acaba çalışma ve itina ile bir dereceye kadar daha iyi netice alınamaz mı? Üzerinde durulması gereken bir nokta da senkopların yaylı sazlar tarafından icra edilmiş şeklidir. Her senkopun kuvvetli zamana rastlıyan yerinde bir aksan yapılıyor. Bu hata ufak bir dikkatle önlenbilir sanıyorum.

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrasının ilk konseri, başarılı olmamakla beraber ümit vericiydi. Ben, konserden evvel bir de provalarında bulundum ve çalışma şekillerini yakından gördüm. Okuyucularıma, gelecek günlerin daha iyi olacağını müjdelemek isterim. Türkiye'nin biricik orkestrası ciddi ve hummalı bir çalışma devresine girmiştir; başarılar dileriz.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:
Abdullah F. UZUN

İdarehane: Büyük Han, No. 55
Yenişehir - Ankara

Tel: 25731

Haberleşme Adresi:
Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Ayyıldız Matbaası — Denizci-
ler Caddesi, Saka Han, Alt Kat
Tel: 17507 — Ankara

daima emrinize amadedir

Motörlü vesait kullananlar BP serviserlerinin geniş imkanlarında geniş istasyonlarında malik ve cihansümül şöhreti olan şirketin dünyaca tanınmış mämullerinden ve servisinden faydalanaktadırlar.

Arabanızdan daha iyi randıman almak için

**BP Energol
"Visco-Static"**
—her mevsime uygun
motor yağı, aşınmayı
%80'e kadar azaltır

BP Energol
—5 defa rafine edilmiş
motor yağı

BP Benzini
—daha tatlı, daha yüksek
randıman sağlar

Yeşil Sarı

BP şildi British Petroleum Company Limited'in
cihansümül teşkilâtının timsalidir

TÜSTAV